

MILIEURAMA

11

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Bond Beter Leefmilieu-Vlaanderen v.z.w.

MILIEURAMA IS HET POPULAIR
MAANDBLAD VAN DE BOND BETER
LEEFMILIEU-VLAANDEREN.

Redaktie en administratie :
Aarlenstraat 25, 1040 Brussel.
Tel. : 02/230.94.10.

Jaarabonnement : 300 fr. te storten op
rekeningnummer 427-9082201-48 van
de Bond Beter Leefmilieu-Vlaanderen.
Steunabonnement : 500 fr.
Abonnement buitenland : 350 fr.
Cultureeljongeren-paspoort, Plus-drie-
pas, Cultureel paspoort anders-valie-
den : 240 fr.
Los nummer : 40 fr.

Hoofredakteur en verantwoordelijke
uitgever : Roeland Dirks.

Medewerkers : Dirk Van Melkebeke,
Lieve Grauls, Bart Van Waelderen, Em-
manuel Ampe (V.V.M.I.), Marleen De
Haen, Martin Besieux, Jaak Vander-
mosten, Ben Faes, Erik Osselaer.
Lay-out : Wim Vermeylen.
Druk : EPO, Berchem.

Copyright :
Overname van artikelen wordt aanbevo-
len, mits schriftelijke toelating en bron-
vermelding.

KRINGLOOPPAPIER IS
MILIEUVRIENDELIJK

ILLUSTRATIES:

Fototeek E.G.: pag. 1/3.
B. Hofmeester: pag. 5.
WCS: pag. 9.
D. Eaton: pag. 11.
ABC-Press: pag. 12.
G. Charlier (BNVR): pag. 14/16/34/
36/38/41.
Natuur & Milieu: pag. 17/19/21/23.
F. Müller: pag. 25.
WWF: pag. 28/30. CCBV: pag. 32.

Inhoud.

EDITORIAAL.

België promotor van een actieve
Europese milieupolitiek?
Roeland Dirks ...3

Mogelijkheden en beperkingen van
de milieubeweging op Europees
niveau
Hubert V. David ...4

De "World Conservation Strategy"
in Europa
Peter Nijhoff ...8

Ontwikkeling en natuurbehoud
Jean-Paul Harroy ...12

Natuurbescherming
Nico W. Visser ...14

Milieu-effekt-rapportering
Gerrit H. Vonkeman ...17

Milieugevaarlijke stoffen
Jan Henselmans ...24

De Konventie van Washington
Yves Boulpaep ...27

Vogel- en walvisbescherming
Harry F. Schram ...31

Landbouw en milieu, blijvend kon-
flikt of duurzame samenwerking?
Jan Swart ...34

Raad van Europa
Françoise Tondre ...40

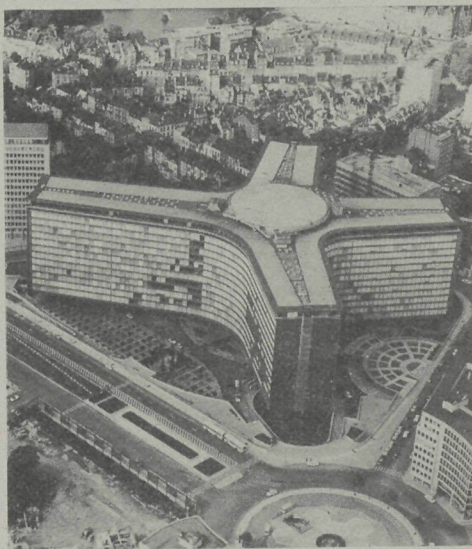
KALENDER. ...43

België promotor van een aktieve Europese milieupolitiek ?

Roeland Dirks.

Heel wat milieuproblemen moeten in Europees verband worden opgelost. Binnen de Europese Gemeenschap bestaan tal van instellingen, die daartoe kunnen bijdragen. In welke mate zijn ze werkelijk betrokken bij de milieuakties? Zijn er tastbare resultaten bereikt? Kunnen wij daarmee tevreden zijn? Om op al deze vragen te antwoorden werd dit speciaal Europees nummer van Milieurama samengesteld, in de hoop daarmee de milieukactiviteiten van de Gemeenschap beter bekend te maken in Vlaanderen. Uiteraard zijn de dossiers talrijk en soms ingewikkeld, zodat niet alle aspecten in dit ene nummer kunnen worden toegelicht. Daarom zal in de toekomst geregeld worden teruggekomen op het Europees milieubeleid, vooral omdat België volgend jaar van zijn voorzitterschap gebruik zou moeten maken, om een actieve Europese milieupolitiek te voeren en te stimuleren. Of de wil en de middelen er zullen zijn, blijft een open vraag. In ieder geval moet in de nieuwe Belgische regering een minister voor milieuzaken worden opgenomen. De beschamende toestand uit het verleden, waarbij uiteindelijk niemand meer voor milieu verantwoordelijk was, mag zich niet herhalen.

Samen met het Europees Bureau voor Milieuzaken pleit de Bond Beter

Leefmilieu - Vlaanderen voor een krachtige aanpak van een derde Europees milieuactieprogramma, een aanzienlijke versterking van de dienst 'Milieu' van de Europese Commissie, een streng optreden van deze commissie tegen de Belgische regering, als deze de Europese richtlijnen overtreedt (wat tot nu toe nog al te vaak gebeurde) en een daadwerkelijke inspraak van de milieuoorganisaties in het Europees milieubeleid.

Mogen de artikels in dit nummer bijdragen tot het verkleinen van de kloof tussen de Europese instellingen en de Europese bevolking.

Mogelijkheden en beperkingen voor de milieubeweging op Europees niveau.

Hubert V. David (1).

Als er iets is waarover milieubeschermers en 'andersdenkenden' het na minder dan twee minuten steevast eens worden, dan is het wel over de vaststelling dat milieuproblemen op Europees niveau moeten opgelost worden. Reden hiervoor is de noodzakelijke gelijkheid van concurrentievoorwaarden voor het bedrijfsleven.

Maar wat betekent dat eigenlijk 'milieuproblemen op Europees niveau oplossen'? Elders in dit speciaal nummer wordt uitgebreid ingegaan op allerlei Europese instanties die belangrijk zijn voor de milieubeweging. In deze korte bijdrage zouden we nader willen ingaan op drie internationale instellingen, de OESO, de Raad van Europa en de Europese Gemeenschap.

De OESO.

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) maakt in haar naam al duidelijk wat de doelstellingen en activiteiten zijn; 24 landen zijn er lid van, onder meer alle Europese industrielanden, de V.S., Canada en Japan. In de OESO bestaat een afdeling 'Milieubescherming' die voornamelijk actief is op het gebied van de toxische stoffen.

De OESO is in de eerste plaats een studiekлуб maar de resultaten van de studies en vergaderingen hebben toch een grote invloed op het eigenlijk beleid in de OESO-lid-

staten en de EG. Het is een uitermate gesloten klub (openbaarheid van bestuur is een totaal onbekend begrip bij de OESO); deelnemers aan de werkgroepen zijn of ambtenaren van de lidstaten of, - en hier komt de kat op de koord - vertegenwoordigers van expertgroepen, en in praktijk zijn dat dan industriemensen.

In Nederland heeft de regering in haar delegatie voor de toxische-stoffen-groep een afgevaardigde van de Stichting Natuur & Milieu op, de Duitse regering belooft iets dergelijks maar tot nu toe is er niets van gekomen. De V.S. geven het goede voorbeeld en nemen nog altijd, niet alleen verschillende afgevaardigden van milieuorganisaties in haar delegatie op (zelfs een milieuvertegenwoordiger in de werkgroep 'vertrouwelijkheid van industriegegevens', iets dat de Amerikaanse chemische industrie niet in dank heeft genoteerd), maar ze organiseren ook twee maal per jaar een briefing voor milieuorganisaties die geen deel uitmaken van de officiële delegatie.

Het cruciale punt in dit alles is zowel expertise als geld. De OESO-werkgroepen zijn uitermate technisch en vergaderen vaak op de meest afgelegen plaatsen. Zowel de Nederlandse als de Amerikaanse regeringen betalen de milieuorganisaties omwille van hun medewerking aan de OESO-werkgroepen over toxische stoffen.

Als milieuorganisatie is het praktisch uitgesloten enige invloed te hebben op OESO werk tenzij men van de werkgroepen deelneemt. Toch moet men het belang van het OESO werk niet onderschatten. Ondanks het totaal niet-bindend karakter van deze internationale organisatie is de invloed ervan op de concrete wetgeving uitermate groot.

De Raad van Europa.

De Raad van Europa is de oudste van de grote Europese instellingen. Meer dan 20 landen (de democratische landen + Joegoslavië als

waarnemer) zijn lid. Hij heeft van in het begin grote aandacht besteed aan natuurbescherming; het Internationale Natuurbeschermingsjaar (1970) was een initiatief van de Raad. Vele ideeën en initiatieven worden daar gerealiseerd. Hun zwakheid is het gebrek aan wetgevende macht en een steeds kleiner budget. De Raad kan alleen maar aanbevelingen formuleren; de lidstaten kunnen deze raadgevingen gewoon naast hen neerleggen.

Nochtans bestaat er hier een kans voor milieubeschermingsverenigingen om iets te ondernemen. De aanbevelingen worden goedgekeurd door de Raad van Ministers of Ambassadeurs.

In beide gevallen wordt de aanbeveling goedgekeurd namens het betrokken land. Vaak worden deze aanbevelingen unaniem goedgekeurd. Milieubeschermingsorganisaties zouden deze aanbevelingen toch maar eens grondig moeten lezen; er staan bijzonder goede zaken in. En men kan dan het eigen land onder (morele) druk zetten om toch maar toe te passen wat het in de Raad van Europa als aanbeveling gestemd heeft.

Ook bij de voorbereiding van het werk van de Raad kunnen milieubeschermingsorganisaties betrokken worden. Het EEB (2) heeft Raadgevend Statuut bij de Raad, hetgeen een actieve deelname best mogelijk maakt. De bij het EEB aangesloten verenigingen - bijvoorbeeld BBL-Vlaanderen - kunnen aldus betrokken worden bij de activiteiten van de Raad.

De Europese Gemeenschap.

De Europese Gemeenschap is de belangrijkste van de internationale instellingen inzake milieubescherming, niet alleen omdat het een uitgebreid milieuprogramma heeft, maar ook en vooral omdat de EG konkrete wetgevende bevoegdheid kent.

Het eigenlijke milieuprogramma van de EG heeft betrekking op de meest diverse terreinen: bescherming van de oppervlaktewaters, van lucht, (poging tot) vermindering van gewerpverpakking, bescherming van trekvogels, enz. Toch is de EG voor de milieubescherming vooral belangrijk voor haar uitgebreide bevoegdheid op andere terreinen en in de eerste plaats de landbouw. Het hele grootschalige landbouwbeleid wordt op EG-niveau 'gemaakt'. Ook andere domeinen van het sociaal economisch leven worden sterk be-

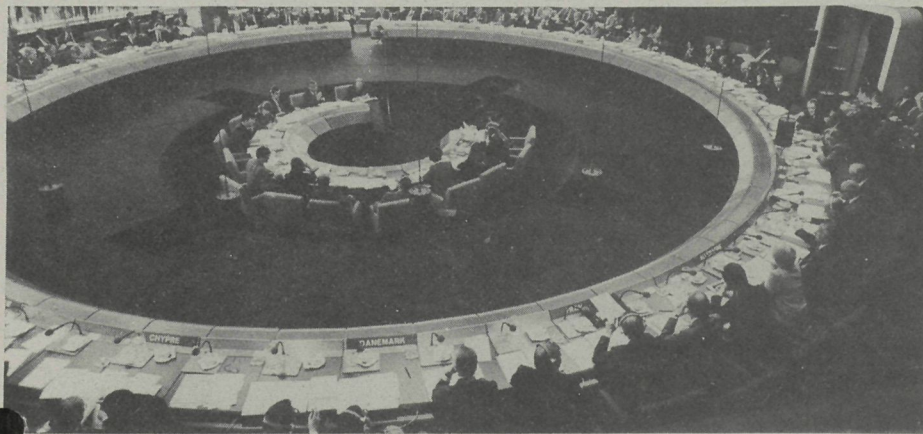
invloed door EG-beslissingen, vaak wordt de eigenlijke beslissing enkel nog op EG-niveau genomen.

De eigen wetgevende bevoegdheid van de EG is daar veruit de belangrijkste karakteristiek. EG-richtlijnen zijn verplichtingen voor de lidstaten; ze passen deze richtlijnen toe via hun eigen nationale wetgeving of via uitvoeringsbesluiten (naargelang de aard van de gelegenheid in kwestie en naargelang de konkrete situatie in een betrokken land). Bij wijze van illustratie, 38 Richtlijnen en Vorderingen op het terrein van de natuur- en milieubescherming zijn tot nu toe gelegifereerd en zijn (of worden) van kracht in alle lidstaten. Maar natuurlijk moet ook werk worden gemaakt van Richtlijnen op andere terreinen.

Het is van het grootste belang aandacht te besteden aan het besluitvormingsproces in de EG. Voor de Richtlijnen is alleen de Raad van Ministers bevoegd; de Europese Commissie bereidt de wetgeving voor en is ten nauwste betrokken bij het vinden van een kompromis dat tot de uiteindelijke besluitvorming leidt; de Commissie - alhoewel ze de laatste jaren een deel van haar macht verloren heeft - is ongetwijfeld veel machtiger dan een administratie in een nationaal systeem. Voor bepaalde toepassingsbesluiten en Vorderingen is de Commissie alleen bevoegd, zonder de toestemming te vragen aan de Ministerraad. Het Europees Parlement vecht bij dat alles om een stukje van de macht te krijgen en sommige individuele leden hebben ongetwijfeld een grote invloed op bepaalde terreinen.

Als milieuorganisatie heeft men verschillende mogelijkheden om terzake enige invloed te laten gelden: via

het Europees Milieubureau kunnen ideeën en suggesties doorgespeeld worden aan de Europese Commissie en EEB-leden worden regelmatig samengeroepen met de leiding van van de milieudiensten van de Commissie om konkrete voorstellen te bespreken. Via het EEB kan ook gevolgd worden hoe de discussies verlopen in de Ministerraden en daar ligt een gouden kans om te proberen invloed uit te oefenen, een gouden kans die eigenlijk nog maar weinig is gebruikt in België, en zeker niet door de milieubeschermingsorganisaties. Deze nationale ministers zijn met name verantwoordig verschuldigd aan hun nationale parlementen; ze kunnen onder druk gezet worden voor 'Europese' aangelegenheden net zo goed als milieubeschermingsorganisaties er vaak in slagen ministers aan hun kant te krijgen voor nationale aangelegenheden.

En dat brengt ons terug tot ons uitgangspunt. Als men echt invloed wil uitoefenen op konkrete Europese afspraken (met name op EG-Richtlijnen en Vorderingen) dan moet de milieubeschermingsbeweging voldoende macht én invloed én kennis hebben op nationaal vlak. Dan, en dan alleen slaagt de milieubeschermingsbeweging erin konkrete invloeden uit te oefenen op de ministers die de wetgevende macht zijn van de EG.

Europees Milieubureau kunnen ideeën en suggesties doorgespeeld worden aan de Europese Commissie en EEB-leden worden regelmatig samengeroepen met de leiding van van de milieudiensten van de Commissie om konkrete voorstellen te bespreken. Via het EEB kan ook gevolgd worden hoe de discussies verlopen in de Ministerraden en daar ligt een gouden kans om te proberen invloed uit te oefenen, een gouden kans die eigenlijk nog maar weinig is gebruikt in België, en zeker niet door de milieubeschermingsorganisaties. Deze nationale ministers zijn met name verantwoordig verschuldigd aan hun nationale parlementen; ze kunnen onder druk gezet worden voor 'Europese' aangelegenheden net zo goed als milieubeschermingsorganisaties er vaak in slagen ministers aan hun kant te krijgen voor nationale aangelegenheden.

Europees Milieubureau kunnen ideeën en suggesties doorgespeeld worden aan de Europese Commissie en EEB-leden worden regelmatig samengeroepen met de leiding van van de milieudiensten van de Commissie om konkrete voorstellen te bespreken. Via het EEB kan ook gevolgd worden hoe de discussies verlopen in de Ministerraden en daar ligt een gouden kans om te proberen invloed uit te oefenen, een gouden kans die eigenlijk nog maar weinig is gebruikt in België, en zeker niet door de milieubeschermingsorganisaties. Deze nationale ministers zijn met name verantwoordig verschuldigd aan hun nationale parlementen; ze kunnen onder druk gezet worden voor 'Europese' aangelegenheden net zo goed als milieubeschermingsorganisaties er vaak in slagen ministers aan hun kant te krijgen voor nationale aangelegenheden.

het dagelijkse brood - om op Europees niveau invloed uit te oefenen - moet toch nog steeds op nationaal niveau verdiend worden.

- (1) Hubert V. David is algemeen sekretaris van het Europees Milieubureau te Brussel.
- (2) Het Europees Milieubureau is gevestigd in de Vautierstraat 29, 1040 Brussel.
Tel.: 02/ 647.01.99.

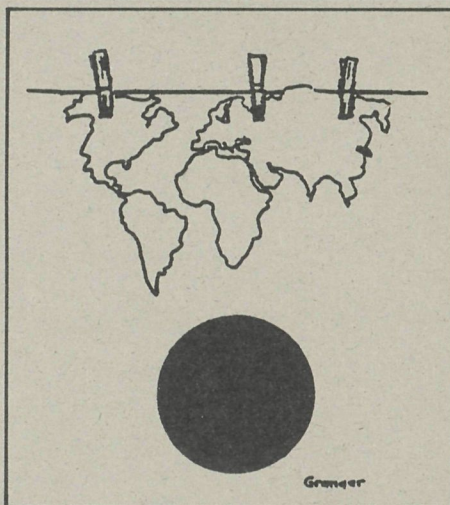
De "World Conservation Strategy" in Europa.

Peter Nijhoff (1).

In de rijk geschakeerde wereld van natuur- en milieubeschermingsorganisaties is er één die uniek mag heten wegens haar verscheidenheid aan partners: de Internationale Unie voor het Behoud van de Natuur en de Natuurlijke Hulpbronnen (IUCN). Het is een samenwerkingsverband van wetenschappers, gouvernementen en niet-gouvernementele private organisaties uit niet minder dan 110 landen in Oost en West, Noord en Zuid. Ongedeeld door politieke scheidslijnen werken zij aan behoud en beheer van natuurlijke hulpbronnen, die in feite onmisbare bestaansbronnen zijn voor deze en volgende generaties.

De Unie is een samenwerkingsverband waarin onderzoek, beleid, actie, voorlichting en edukatie kunnen samengaan door de onmisbare financiële steun van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties (UNEP) en natuurlijk het World Wildlife Fund, het Wereld Natuur Fonds. Zij heeft op 5 maart 1980 over de gehele wereld een actieprogramma gepresenteerd, de "World Conservation Strategy" (WCS). Een strategie om de verbijsterende roekeloosheid waarmee wij met onze natuur en de natuurlijke hulpbronnen omspringen te stoppen.

Natuurbehoud in de moderne opvatting heeft evenwel niets te maken met behoudsucht of stilstand -het is een onmisbaar onderdeel van de ontwikkeling. Ontwikkeling naar

een verstandiger beheer van de natuurlijke hulpbronnen en naar een rechtvaardiger verdeling ervan ten behoeve van menselijk leven en overleven. Daarom draagt de WCS als ondertitel "Living resource conservation for sustainable development"; vrij vertaald: het behoud van levende natuurlijke hulpbronnen ten behoeve van verantwoorde ontwikkeling.

Roofbouw door welvaart en armoede.

In onze westerse, geïndustrialiseerde landen is het vooral de welvaart en het daarmee samenhangende produktie-konsumptiepatroon dat heeft geleid tot verslechtering van het milieu, verarming van ecosystemen en verlies van planten diersoorten. In vele ontwikke-

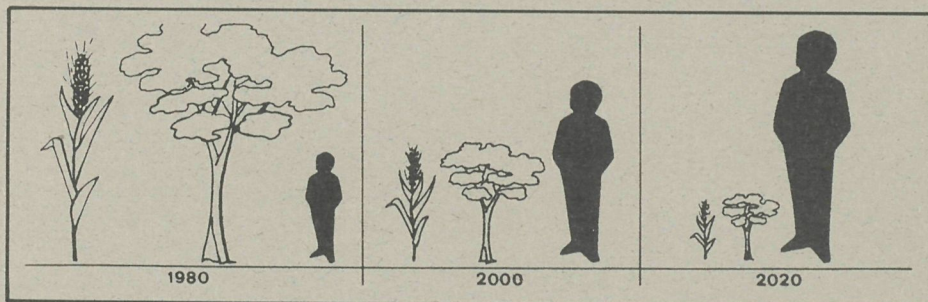
lingslanden is het juist de armoede die honderden miljoenen platte-landsbewoners dwingt steeds zwaardere aanslagen op het natuurlijk milieu te plegen. Televisiebeelden tonen ons bijna dagelijks tot welke ontredde-ning dat leidt.

Welke prognose men ook hanteert, zeker is dat de wereldbevolking aan het begin van de volgende eeuw zes miljard mensen zal zijn gepasseerd. Ongeveer 90% van die groei vindt in de ontwikkelingslanden plaats.

Het griezelige van al die processen is dat zij onomkeerbaar zijn, zodat onze roekeloosheid het leven van volgende generaties in verschillende opzichten verarmt en bedreigt.

"Bewaar de Aarde".

Eind 1979 werd in Nederland op initiatief van de organisaties die zijn aangesloten bij de IUCN, de stuurgroep-WCS opgericht, waaraan ook wordt deelgenomen door ministeries van Cultuur, Rekreatie en

Om hun dagelijks potje te koken moeten de mensen daar het land rond hun dorp in steeds wijdere kring van de vegetatie ontdoen: de brandhoutkrisis in de Derde Wereld is erger dan onze oliecrisis! Miljarden tonnen teelaarde, essentieel voor de voedselproductie, gaan ieder jaar verloren ten gevolge van ontbossing en slechte landhuishouding.

De oppervlakte tropisch regenwoud, het rijkste ecosysteem op aarde, neemt schrikbarend af; per minuut verdwijnt 30 ha en als dit proces voortgaat, zullen er over 30 à 40 jaar geen regenbossen meer zijn. Maar ook in de westerse industrielanden gaan dagelijks natuurlijke hulpbronnen verloren, op het land en ook in de kustzeeën en oceanen, die maar al te graag als 'vuilnisvat' worden gebruikt.

Maatschappelijk Werk en van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Bij zijn werkzaamheden legt de Stuurgroep de nadruk op internationale invloeden in Nederland en Nederlands rol in internationale zaken. Speciaal aandacht wordt besteed aan zaken als: de Noordzee, de ecologische aspecten van ontwikkelings-samenwerking, tropische bossen, de Zuidpoolproblematiek, het energie- en landbouwbeleid, de bewapeningswedloop, bevolkingsdruk, internationale wetgeving en internationaal toerisme.

Om de WCS beter bruikbaar te maken voor Nederland besloot de Stuurgroep tot het uitgeven van een Nederlandse versie, "Bewaar de Aarde" (2). Dit boekje is weliswaar gebaseerd op de WCS, maar bij het schrijven is ook van vele andere bronnen gebruik gemaakt, zoals het

rapport van de Kommissie Brandt, het "Global 2000"-rapport e.a. Er is steeds getracht aan te geven wat onze rol met betrekking tot de beschreven problemen is en welke taken en mogelijkheden wij hebben om de ekologische situatie in de wereld te verbeteren.

Het voorwoord van "Bewaar de Aarde" werd geschreven door Prins Claus, adviseur van de minister van Ontwikkelingssamenwerking. Na aangegeven te hebben waarom een WCS nodig is, wordt beschreven welke de belangrijkste levensgemeenschappen op aarde zijn, hoe die worden bedreigd en welke actie noodzakelijk is om die bedreiging een halt toe te roepen. Ook komen daarbij het verlies van soorten en de aantasting van de zo noodzakelijke ekologische processen aan de orde.

Vervolgens worden de situatie in de westerse wereld en die in de Derde Wereld vergeleken. Met name problemen als armoede, voedselproductie en -konsumptie, de bevolkingsgroei en de bewapening en de daarmee verbonden bedreigingen van mens en milieu worden behandeld.

Al sinds jaar en dag wordt gezocht naar oplossingen voor deze problemen. Ontwikkelingssamenwerking is één van de middelen daartoe. Ontwikkelingsstrategieën, zoals het Brandt-rapport en de WCS, proberen een weg aan te geven die tot mogelijke oplossingen leidt. De weg die de WCS ons aangeeft wordt in het boek uitgebreid beschreven.

Aan de Nederlandse situatie met betrekking tot natuur en milieu wordt een apart hoofdstuk gewijd. Daarin wordt speciaal aandacht besteed aan het kustgebied, inklu-

sief Wadden en Delta, de Noordzee, de Rijn en de milieuvervuiling in het algemeen. Nederlands internationale taken worden nog eens uitdrukkelijk vernoemd. In een bijlage wordt beschreven hoe in Nederland organisatie, wetgeving, ruimtelijke ordening, onderzoek, opleiding en edukatie, gericht op het behoud en het beheer van natuurlijke hulpbronnen, zijn geregeld en waar verbeteringen nodig zijn.

Tenslotte doet "Bewaar de Aarde" een dringende oproep tot ieder van ons om zoveel mogelijk zelf bij te dragen in de strijd tegen milieuvervuiling en natuurverloeding. Ieder moet nagaan wat binnen zijn mogelijkheden ligt: in het huishouden, in het werk, binnen organisaties e.d. Een kritische levenshouding ten opzichte van ons eigen gedrag is noodzakelijk!

Kader voor politieke keuzen.

De gang van zaken in Nederland illustreert dat de Europese landen de WCS zodanig zullen moeten uitwerken dat behoud en beheer van de natuur en de natuurlijke hulpbronnen bij politieke keuzen grenzen stellend worden ten opzichte van andere maatschappelijke ontwikkelingen.

De overheden zullen de WCS moeten 'vertalen' in konkrete programma's: enerzijds ter sanering van uit de hand gelopen situaties, anderzijds ter voorkoming ervan door een zindelijkker besluitvorming, die wordt begeleid door een wetenschappelijk-zuivere milieu-effektrapportage en door een actieve participatie van de bevolking. Daarom, maar ook om ons eigen gedrag -bijvoorbeeld

ons konsumptiepatroon- voortdurend kritisch te bezien, zullen voorlichtings- en edukatieprogramma's moeten worden ontwikkeld. Zij zullen niet alleen inzicht in de problemen moeten bieden, maar ook argumenten voor het maken van (o.a. politieke) keuzen waarbij het behoud van natuur en milieu richtinggevend is.

over de WCS en de Europese Gemeenschap, dat eind september jl. door het Europees Milieubureau in Brussel is georganiseerd, werd pijnlijk duidelijk dat bij die instellingen een toetsing van hun beleid aan de richtlijnen van de WCS wordt gezien als het strooien van zand in de raderen van economische groei en werkgelegenheid.

Térre et Cie	
Faktuur voor opruiming.	
Aard	Prijs
Ongeluk chemische fabriek te SEVESO	\$ 150 miljoen
Olieramp Seto zee	\$ 160 miljoen
Nukleair incident Three-Mile Island	\$ 1000 miljoen

In onze westerse, geïndustrialiseerde landen is het vooral de welvaart en het daarmee samenhangende produktie-konsumptiepatroon dat heeft geleid tot verslechtering van het milieu, verarming van ecosystemen en verlies van plant- en diersoorten.

De Engelse stuurgroep voor de uitwerking van de WCS heeft zich o.a. tot taak gesteld het overheidsbeleid stelselmatig te toetsen op de richtlijnen die de WCS geeft. Deze activiteit zal wellicht uitmonden in een 'toetsingskonferentie' naar het model van die welke elders op het gebied van de mensenrechten worden gehouden. Een voorbeeld dat, ook wegens zijn publicitair effect, navolging verdient!

Dit is ook en vooral nodig ten aanzien van de activiteiten van de instellingen van het verenigd Europa die zetelen in Brussel, Straatsburg en Luxemburg. Hun invloed reikt niet alleen tot aan de hoofdsteden van de lidstaten, maar tot ver in de geassocieerde ontwikkelingslanden. Tijdens een seminarie

Voor de private organisaties in de landen van Europa ligt er de taak het beleid van hun eigen overheden, nationaal en zeker ook internationaal, kritisch te begeleiden en zonodig bij te sturen. De "World Conservation Strategy" is daarvoor een leidraad die nu moet worden gevolgd om rampen straks te voorkomen.

- (1) Peter Nijhoff is algemeen directeur van de Stichting Natuur en Milieu (Utrecht) en voorzitter van de Nederlandse Stuurgroep-WCS.
- (2) "Bewaar de Aarde" - uitgave: Meulenhoff Informatief b.v., Amsterdam 1991. Prijs ongeveer 300 Bfr.

Ontwikkeling en natuurbehoud.

Jean-Paul Harroy (1).

Ik neem sinds precies 46 jaar van nabij de schrikbare verwoesting van de natuurlijke hulpbronnen van de Derde Wereld waar, zowel van de bodem, de wouden, het water als van de fauna. Dit is het rechtstreekse gevolg van de zogenoemde ontwikkeling van deze Derde Wereld, die samengaat met een enorme bevolkingsexplosie. In een halve eeuw is de bevolking er bijna verdrievoudigd. Als wellicht bevoorrechte getuige van dit afschuwelijk verval, vooral gedurende de laatste drie decennia, ben ik sinds lang overtuigd dat de verbintenissen die ten opzichte van de Derde Wereld werden aangegaan, met inbegrip van de "Wereldstrategie voor het Natuurbehoud", tot nu toe de mars naar de wereldkatastrofe alleen maar iets hebben vertraagd. Dit komt doordat deze verbintenissen in vele gevallen neerkomen op kreten als "eigenlijk zou men..." en "dan moet men maar ...", die iedereen zonder voorbehoud onderschrijft en die toch nooit in praktijk zijn gebracht.

Sinds 1935 heb ik de nationale parken in Belgisch Afrika bestuurd. Toen reeds werd ik getroffen door de verwoesting van de natuurlijke hulpbronnen in de plattelandsgebieden van het zwarte kontinent en heb ik een boek voorbereid dat in 1944 verscheen onder de titel: "Afrika, een afstervend gebied, het verval van de Afrikaanse bodem onder invloed van de kolonisatie", waarbij het woord kolonisatie nu kan vervangen worden door "ontwikkeling". Sinds de oprichting van de IUCN in 1948 te Fontainebleau

was ik sekretaris-generaal van deze organisatie en dit tot in 1955. Vanuit deze functie kon ik dertig jaar geleden reeds het planetair karakter waarnemen van het dodelijk proces, waarvan wij allen vóór het jaar 2000 het slachtoffer zullen worden. Van 1955 tot 1962 had ik, als gouverneur van Rwanda-Oeroendi, de gelegenheid ter plaatse de tegenstelling te meten die ontwikkeling scheidt van natuurbehoud. Toen reeds was het tot ontwikkeling brengen en daarbij het zoveel mogelijk sparen van de natuurlijke hulpbronnen duurder en ingewikkelder dan een op 'roofbouw' gebaseerde ontwikkeling. Bovendien heb ik van 1962 tot 1972, eerst als vice-voorzitter en vervolgens als voorzitter van de internationale kommissie voor de nationale parken van de IUCN, de grote reservaten bezocht en dus de plattelandsgebieden van de meeste

landen van de Derde Wereld. Daar toonden mijn milieubewuste vrienden me overal de recente schrikwekkende verwoestingen van flora en fauna. De leiders van de wereld en vooral van de betrokken landen hebben zich er wel voor gehoeid de ernst van de zaak te erkennen.

In de loop van de jongste twintig jaar heeft de versnelde plundering van onze aarde - vooral tussen de keerkringen - geleid tot de verschrikkelijke ramp, die nu pas in het openbaar wordt erkend: de hongersnood. Terloops even drie sprekende cijfers van de Wereldvoedselorganisatie (FAO): 200 miljoen hongersnood in 1960, 400 miljoen in 1970 en 800 miljoen in 1980. Gedurende die twintig jaar volgden de internationale konferenties elkaar op, waarbij steeds dezelfde steriele zinnen weerklinken. Daarbij groeide mijn overtuiging dat de aanbevelingen van de werelstrategie, om een bepaalde soort niet uit te roeien of een bepaalde boom niet om te hakken, bij honderden miljoenen hongerende boeren absoluut geen gehoor kunnen vinden.

De vraag is of de aktuele toestand t.a.v. ontwikkeling, behoud en Lomé is veranderd? Mijn kontakten met de Gemeenschappen gaan terug tot bij het begin, toen kort na de ondertekening van het Verdrag van Rome op het einde van de jaren '50, ik als gouverneur van Rwanda-Oeroendi te Oesoemboera regelmatig het bezoek ontving van de sekretaris-generaal van de Technische Coördinatie Commissie in Afrika (CCTA) een zekere Claude Cheysson. Tot hem richtte ik toen ook subsidieaanvragen. In januari 1967, bijna 15 jaar geleden, kreeg ik de gelegenheid om aan de EG-Kommissie uitgebreid verslag uit te brengen. In dit verslag staat alles wat ik zojuist samenvatte en werd nog-

maals beklemtoond dat tot ontwikkeling brengen en daarbij zuinig omgaan met de natuurlijke bronnen duurder en ingewikkelder is dan een op roofofbouw gesteunde ontwikkeling. Tevens drong ik erop aan dat in de projekten van het direktoraat-generaal "Ontwikkeling" een eerste kleine aanzet tot natuurbehoud zou worden opgenomen. Goede woorden kreeg ik overvloedig te horen, maar in de 14 jaren die daarop volgden, heb ik in de honderden ontwikkelingsprojekten van het EOF nauwelijks kunnen bespeuren dat enig offer werd gebracht voor het natuurbehoud. Een van deze projekten, dat ik destijds hevig maar zonder sukses heb bestreden, heeft zelfs geleid tot de onnodige verwoesting, van 15.000 ha prachtig bergwoud in het nationaal vulkanenpark van Rwanda. Deze vernieling heeft vier miljoen rekeneenheden gekost.

Vandaar een aantal beklemmende vragen. Zal bij de Kommissie van de Gemeenschappen een meer vruchtbare samenwerking tot stand komen tussen het direktoraat-generaal "Ontwikkeling" en het direktoraat-generaal "Milieuzaken"? Zal de studiebijeenkomst van het Europees Bureau voor Milieuzaken van 24 september jl. te Brussel bijdragen tot deze noodzakelijke koöperatie? Zullen de onderhandelaars van de EOF erin slagen de leiders van de ACS-landen ervan te overtuigen de bijkomende kosten en zorgen te aanvaarden, die vereist zijn voor ontwikkelingsprojekten die de natuurlijke hulpbronnen sparen? Ik hoop het vurig, ook al kwam, tot nu toe, op deze laatste vraag steeds een negatief antwoord.

(1) Jean-Paul Harroy is professor aan de Université Libre de Bruxelles

Natuurbescherming.

Nico W. Visser. (1).

Op diverse manieren worden bestaan- de Europese samenwerkingsverbanden in dienst van de internationale natuurbescherming gebruikt. Met name gedurende de afgelopen tien jaren zijn op initiatief van deze organisaties een aantal belangrijke verdragen tot stand gekomen.

Daarbij is het groot gemis dat bin- nen geen van de bestaande organisa- ties zowel Oost- als West-Europese staten zijn vertegenwoordigd. Het kommunistische blok valt zo- doende buiten alle Europese natuur- beschermingsverdragen. Vooral migre- rende dieren kunnen aldus het

slachtoffer worden van het verschil in politieke opvatting.

Voor verdragen waarbij zowel Oost als West partij zijn dient aldus het initiatief genomen te worden door internationale organisaties zoals de Internationale Unie voor de Bescherming van de Natuur en de natuurlijke hulpbronnen (IUCN) en het milieuprogramma van de Vere- nigde Naties (UNEP) waarin naast andere landen de Oost- en West- Europese staten wél zijn vertegen- woordigd. Voorbeelden van natuur- beschermingsverdragen die op ini-

tatief van deze organisaties in de afgelopen tijd tot stand kwamen zijn: het verdrag van Ramsar inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels (2 februari 1979).

Het verdrag van Ramsar, meestal aangeduid als de 'Wetlands Convention' is van groot belang voor de trekkende watervogels. Iedere tot het verdrag toegetreden staat wordt geacht één of meer (natte) gebieden aan te wijzen die ten behoeve van trekkende watervogels speciaal beschermd worden.

België wees in het kader van dit verdrag ondermeer het Zwin en de Kalmthoutse heide als beschermd gebied aan. Op deze wijze wordt op wereldschaal een keten van pleisterplaatsen voor trekvogels veilig gesteld.

De konventie van Washington heeft voornamelijk betrekking op de handel in bedreigde uitheemse planten en diersoorten. Het overgrote deel van deze soorten die met drie verschillende graden van bescherming zijn opgenomen op de lijsten behoren bij het verdrag, zijn van tropische origine (bijv. papegaaiachtigen en apen). Daarom moet dit verdrag met uitzondering van de beperkingen die aan de handel in bedreigde zeedieren en enkele bedreigde Europese planten en dieren worden opgelegd, van sekundair belang voor de bescherming van de Europese natuur worden geacht.

Het verdrag van Bonn tenslotte heeft betrekking op trekkende wilde dieren. In twee lijsten behorend bij het verdrag wordt een aantal zoogdieren, vogels, reptielen en vissen opgesomd. Ook hier betreft het merendeel voor Europees uit-

heemse diersoorten zodat ook dit verdrag van sekundair belang voor de bescherming van de Europese natuur moet worden geacht.

De breedste Europese organisatie die zich inspanning op het gebied van de natuurbescherming getroost is de Raad van Europa. De doelstellingen van de Raad zijn tamelijk ruim en niet zoals bij de EEG en de BENELUX Economische Unie in de eerste plaats gericht op de bevordering van de economische samenwerking tussen de lidstaten. Juist daarom kan de natuurbescherming een belangrijk thema van overleg vormen dat reeds gestalte kreeg in het verdrag van Bern inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa (19 september 1979). Ook in dit verdrag wordt speciale aandacht besteed aan migrerende soorten, terwijl evenals het hiervoor genoemde Wetlands Convention de habitatbescherming een belangrijke plaats inneemt.

Ook in het kader van de EEG kunnen natuurbeschermende activiteiten worden gemeld. Aangezien de Gemeenschap een wetgevende bevoegdheid in de 10 lidstaten heeft, moeten de mogelijkheden om te komen tot een doeltreffende gelijkvormigheid van de bescherming van de natuur, niet onderschat worden.

De richtlijn inzake het behoud van de vogelstand (2 april 1979) moge hiervan het bewijs zijn. Hierin worden de lidstaten verplicht maatregelen te treffen om de populaties van alle in het wild levende vogelsoorten op peil te houden. Tevens behelst de richtlijn een algemeen verbod op het in de handel brengen van vogels.

In het kader van de BENELUX Economische Unie werden eveneens ini-

tiatieven ondernomen om te komen tot een gemeenschappelijke bescherming van de natuur. Aangezien de drie lidstaten niet tegelijkertijd aan elkaar grenzen, zal dit wat betreft de gebiedsbescherming neerkomen op bilaterale overeenkomsten. De overkoepelende BENELUX-overeenkomst op dit vlak is in voorbereiding. Op het gebied van de vogelbescherming werd reeds een overeenkomst gesloten die in België gestalte kreeg in het Koninklijk Besluit van 20 juli 1972 (het zgn. BENELUX-Besluit). Met uitzondering van een aantal (huis- mus, ringmus en spreeuw) werden daarin alle wilde vogelsoorten beschermd. Tussen verschillende Europese staten zijn reeds bilaterale overeenkomsten op het vlak van de gebiedsbescherming gesloten. Als voorbeeld hiervan dicht bij huis kunnen worden genoemd het Nederlands-Duits verdrag met be-

trekking tot het Swalmbos (midden-Limburg) en de Belgisch-Duitse overeenkomst met betrekking tot de Hoge Venen (Haute Fagnes). In beide gevallen betreft het een overeenkomst waarin het beheer van een grensoverschrijdend natuurgebied wordt geregeld.

Het zijn juist dit soort overeenkomsten die ervoor zorg kunnen dragen dat integrale natuurgebieden met de daarin aanwezige planten en dieren, los van de beperkingen die door landsgrenzen worden opgelegd, voor de toekomstige generaties worden veiliggesteld.

(1) Drs. Nico W. Visser is verbonden aan het Instituut voor Europees Milieuonderzoek te Bonn en auteur van het boek "Grenzeloos Milieu". (Te verkrijgen tegen 160 fr. op het nationaal sekretariaat van B.B.L.-Vlaanderen.)

Milieu-effekt-rapportering.

Gerrit H. Vonkeman (1).

In 1969 werd in de Verenigde Staten een wet van kracht die het gehele terrein van de milieubescherming regelde: de National Environment Policy Act (NEPA). Van de ver over de honderd artikelen is er een wel bijzonder bekend geworden, namelijk "section 102", waarin staat: "Alle instellingen van de federale regering moeten in iedere aanbeveling of rapport over voorstellen tot wetgeving of andere belangrijke federale behandelingen die de kwaliteit van het leefmilieu wezenlijk beïnvloeden, een gedetailleerde verklaring van de verantwoordelijke instantie opnemen over de milieu-effekten van de voorgestelde actie".

tot het gehele Amerikaanse systeem van wetgeving en inspraak.

De ingrijpende en in doorsnee positieve gevolgen van mer in de Verenigde Staten hebben ertoe geleid dat verschillende internationale organen (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling OESO, Verenigde Naties Milieuprogramma UNEP, Europese Gemeenschap EG) het systeem ook voor andere landen hebben aanbevolen en dat verschillende landen er inderdaad belangstelling voor hebben getoond.

In dit artikel zal vooral naar de rol van de EG worden gekeken en met

Deze eis tot het schrijven van een Environment Impact Statement (=EIS) (wat wij vertalen in Milieu-Effekt-Rapport, =MER), heeft in de Verenigde Staten grote gevolgen gehad. Vanzelfsprekend gaat het daarbij niet om het rapport alleen, maar om het hele systeem van Environmental Impact Assessment (=EIA) (milieu-effekt-rapportering, = mer) en dat moeten wij dan ook nog weer zien in zijn relatie tot de NEPA en zelfs

name zijn konkrete "Voorstel van de Commissie voor een Richtlijn van de Raad der Europese Gemeenschappen betreffende de milieubeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten" kritisch worden besproken. Dit is echter pas mogelijk als eerst is vastgesteld wat milieu-effekt-rapportering is en aan welke eisen het moet voldoen.

Wat is mer ?

Milieu-effekt-rapportering is meer dan alleen het opstellen van een rapport. Het rapport - dat overigens aan een aantal eisen moet voldoen - hangt ten nauwste samen met een voornemen (plan, programma, projekt) en speelt een belangrijke rol in de besluitvorming over dat voornemen.

Er bestaan weinig definities over MER en mer en als ze bestaan zijn ze meestal onvolledig. Naar mijn mening komt men nog het verst als men probeert de wezenskenmerken van het Amerikaanse systeem zo goed mogelijk in algemene temen te omschrijven en ze dan daarna te vertalen in de juridische en bestuurlijke termen van het eigen land.

In Nederland hebben vooral de milieuorganisaties geprobeerd langs deze weg resultaten te bekomen. Dit heeft ook duidelijk zijn weerslag gehad op de adviezen van de Voorlopige Centrale Raad voor de Milieuhygiëne (=VCRMH), die nauwkeurig en eenduidig omschrijven wat milieu-effekt-rapportering wel en niet is en wat het kan.

Zo geeft de VCRMH in zijn eerste rapport als kenmerken van milieu-effekt-rapportering :

- dat voor ieder milieubelastend voornemen waarbij de overheid is betrokken (wetgeving, planning, onderzoek, vergunningverlening, grondverkoop) de plicht bestaat tot het opstellen van een Milieu-Effekt-Rapport (MER),
- dat een MER een openbaar dokument is dat een voornemen tot handelen en de te verwachten gevolgen van dat handelen voor het milieu beschrijft; dit dokument wordt op-

gesteld ten behoeve van het besluit dat over het voornemen zal moeten worden genomen,

- dat in een zeer vroeg stadium van de besluitvorming het doel van het voornemen, alsmede alle bij uitvoering te verwachten gevolgen voor milieu, in de meest ruime betekenis, wordt geformuleerd. Dit geldt ook voor eventuele alternatieve mogelijkheden,
- dat 'een ieder' in de gelegenheid wordt gesteld zijn mening over het MER te geven,

- dat er een serieuze en onafhankelijke toetsing plaatsvindt,

- dat de uitvoering van het voornemen wordt opgeschort zolang gegronde twijfels bestaan over de juistheid en/of volledigheid van het MER en/of de mogelijkheid het gestelde doel te bereiken.

De Raad gaf in een volgend advies nog wat preciezer aan hoe een MER moest worden opgebouwd. De algemene inhoud van een MER moet o.a. omvatten :

- doel en belang van de voorgenomen activiteit;
- beschrijving van de voorgenomen activiteit en van alternatieven;
- beschrijving van de bestaande toestand van die delen van het milieu waarop de voorgenomen activiteit en eventuele alternatieven invloed zullen kunnen hebben;
- beschrijving van de milieu-effecten van de voorgenomen activiteit en van alternatieven;
- vergelijking van de milieu-effecten van de voorgenomen activiteit en van alternatieven;
- vergelijking van die effecten met normen en uitgangspunten van bestaand beleid;
- leemten in kennis en informatie;

- samenvatting.

Op het punt van de alternatieven wordt nog een andere duidelijke uitspraak gedaan.

Vanzelfsprekend gaat het in de eerste plaats om:

a. uitvoeringsalternatieven, dat wil zeggen, andere werkwijzen, voorzieningen of lokaties binnen het bereik van de initiatiefnemer waarmee ongeveer hetzelfde resultaat kan worden bereikt.

Men mag zich echter niet alleen beperken tot alternatieven die realiseerbaar zijn binnen de doelstelling van de initiatiefnemer en/of de competentie van de beslissingsbevoegde overheidsinstantie.

geval gaat het om het bereiken van hetzelfde finale doel met middelen die echter niet binnen de competentie van de oorspronkelijke initiatiefnemer liggen.

c. het nulalternatief, dat is het niet uitvoeren van het voornemen; dit nulalternatief is vooral als referentiekader van belang.

d. het milieu-alternatief dat wil zeggen een alternatief waarbij de wens het milieu zo min mogelijk te belasten het uitgangspunt is geweest en waarbij, evenals bij de overige alternatieven, de technische uitvoering wordt beschreven.

Met het voorgaande is een aantal kenmerken gegeven waaraan allemaal tegelijk niet zijn voldaan om van

Deze beperking gaat de Raad te ver zeker voor die gevallen waar een overheidsinstantie zelf de initiatiefnemer is. De Raad is van mening dat het ook noodzakelijk is alternatieven binnen de ruimere doelstellingen van de gehele overheid te bekijken, al zal dan een andere overheidsinstantie als opsteller van dit alternatief in het MER moeten optreden, gezien het feit dat deze extra alternatieven in zijn competentiegebied liggen. Daarom meent de Raad dat als tweede soort alternatieven ook moeten worden opgesteld:

b. beleidsalternatieven; in dit

een milieu-effekt-rapportering te mogen spreken. Wij zullen deze straks gebruiken om het ontwerp-EG-richtlijn te beoordelen. Natuurlijk is er veel meer over mer te zeggen, maar daarvoor is dit artikel niet bedoeld. Mocht iemand erg geïnteresseerd zijn in de visie van de Nederlandse milieuorganisaties met betrekking tot de mer dan is het lezen van "Milieu op papier" aan te bevelen. Een stukje mer-geschiedenis waarin ook zeer veel van de Nederlandse mer-literatuur wordt genoemd geeft ook "Tussen hoop en vrees; de partikuliere milieuorganisaties en de mer".

Ook moet de BBL-uitgave "Milieu-effekt-rapportering, verwezenlijking in het buitenland, vooruitzichten in België" worden genoemd.

De ontwerp-richtlijn van de EG.

De EG heeft al vroeg belangstelling voor de mer getoond en er sinds 1972 diverse studies over laten verschijnen. In 1977 legt de EG zich min of meer vast op de invoering, en wel in het zogenaamde Tweede Milieuactieprogramma onder titel IV, hoofdstuk 1, beoordeling van de weerslag op het milieu. Toch duurt het nog tot 1980 voor de al genoemde ontwerp-richtlijn wordt gepubliceerd.

Het eerste dat opvalt is dat de richtlijn stoelt op artikel 100 van het Verdrag van Rome, dat wil zeggen dat zij wordt voorgesteld tot harmonisatie van de wetgeving te komen. Vanzelfsprekend zijn echter de milieubeschermingsoverwegingen veel belangrijker, wat betekent dat ook de artikelen 2 en 235 samen als basis hadden moeten gelden.

De richtlijn beperkt zich tot projecten of - zoals wij ze hiervoor noemden - uitvoeringsvoornemens. Volgens de Europese Commissie is dit gedaan omdat het om een eerste stap gaat. Het lijkt echter niet verstandig om de uitvoeringsvoornemens het eerst aan te pakken. De moeilijkheden liggen immers niet alleen bij de uitvoeringsvoornemens als zodanig, maar ook bij het beleid dat in zo'n uitvoering gestalte moet krijgen. Een van de eisen bij mer is dat men zo vroeg mogelijk in de besluitvormingsprocedure de milieugevolgen tracht te overzien. Zo'n vroege fase is de beleidsfase en niet de uitvoeringsfase. Om deze redenen moeten ook

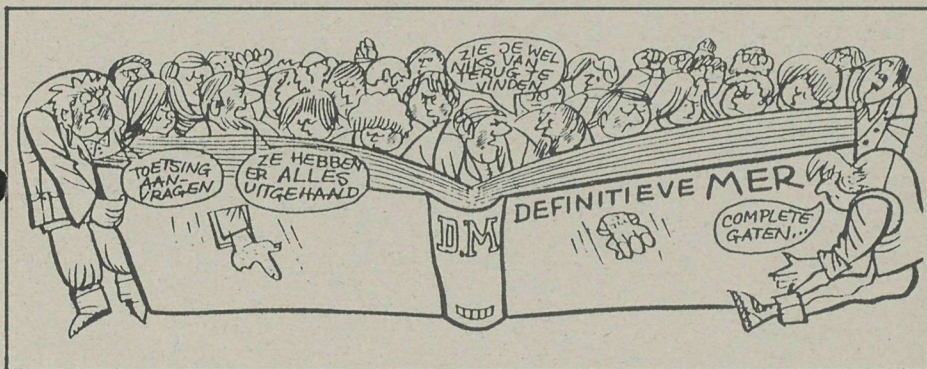
de beleidsvoornemens van de Europese Commissie zelf mer-plichtig zijn.

Als men zich beperkt tot mer-plichtige uitvoeringsvoornemens is de richtlijn niet erg gelukkig. Deze voornemens zijn naar hun milieugevolgen in twee annexen ondergebracht, waarbij zowel op de keuze van wel of niet mer-plichtigheid als op de indeling veel valt af te dingen. Zo vallen bijvoorbeeld energie- en grondstof-voorzieningsbeleid en -projecten buiten de mer-plicht.

Over volstrekt wezenlijke zaken als de openbaarheid van de mer-procedure, de beschikbaarheid van gegevens en de mogelijkheid tot inspraak worden verzekerd in het geval van grensoverschrijdende effecten op het milieu.

Ook wat de alternatieven betreft is het vrij droevig gesteld. Deze zijn in de richtlijn beperkt tot uitvoeringswijzen en vestigingsplaatsen. Op zijn minst moet in de richtlijn de verplichting worden opgenomen om in het kader van 'redelijke' alternatieven ook het nul-alternatief en het voor het milieu meest gunstige alternatief in beschouwing te nemen. Overigens is het zonder verdere verduidelijking gebruiken van het begrip 'redelijk' in een wettekst als deze niet gewenst. Een opvallend gemis is ook het feit dat de toetsing, kenmerkend aspect van de mer-procedure, als zodanig geheel ontbreekt in de richtlijn. Juist de toetsing vormt een onontbeerlijk onderdeel van de mer-procedure. Daarbij komt dat een regeling in Europees verband de mogelijkheid zou moeten bieden om toetsingsvoorzieningen te treffen 'over de grenzen heen'. Toevoeging van een bepaling waarin toetsingsvoorzieningen worden getroffen is dan ook nodig. Daarbij

zal het mede noodzakelijk zijn een voorziening te treffen in de vorm van een bovennationaal toetsingsorgaan voor het toetsen van een MER betreffende voornemens/activiteiten van de Commissie, de Raad en overige organen van de Europese Gemeenschap. moeten maken voor zij eindelijk tot een publiceerbaar ontwerp kwam. Na publikatie is een stroom van kritiek over de richtlijn uitgestort, zowel met het doel haar te verbeteren als van haar zo snel mogelijk van tafel te vegen.

Overigens geldt dat in de richtlijn over het algemeen procedurekwesties te vaak geregeld zijn. Al zal een bovennationale regeling zich nooit te ver in details mogen begeven, minimale eisen als openbaarmaking van het MER, gelegenheid van inspraak, hoorzitting met beantwoording van vragen, eventuele aanvulling van het MER en motivering van de besluitvorming dienen ook in een bovennationale regeling te zijn opgenomen. Het is daarom noodzakelijk een verdergaande regeling van procedures in de richtlijn te treffen dan nu het geval is.

Hiervoor zijn enkele hoofdpunten van kritiek gegeven op de richtlijn. Wie meer details wil, kan o.a. de commentaren raadplegen van het Europees Milieubureau en de VCRMH.

Het tot stand brengen van een EG-richtlijn over mer is geen eenvoudige zaak. Zo heeft de Europese Commissie al meer dan 20 konsepten

Opbouwende kritiek, die moet leiden tot een krachtige richtlijn, is behalve uit de hoek van de milieuorganisaties gekomen uit twee adviserende organen van de Europese Gemeenschap: het Economisch en Sociaal Comité en het Europees Parlement. Het advies van het eerste neemt veel over van de hierboven genoemde punten; hetzelfde geldt voor het ontwerp-advies van het parlement, dat in zijn laatste fase verkeert.

Afbrekkende kritiek tot soms volstrekte afwijzing komt vooral uit de lidstaten. De beweegredenen verschillen daarbij nogal. Vrijwel geen enkel land hoeft bij de invoering van de mer-richtlijn zijn bestaande wetgeving aanzienlijk te wijzigen. Wel zijn er in enkele landen aanzetten tot mer-wetgeving, maar als men ze bekijkt tegen de criteria die wij hiervoor gaven dan stelt dit nauwelijks iets voor.

Tot de grootste tegenstanders behoort Engeland, dat in feite niet wil dat de EG regels stelt op het

gebied dat het als typisch nationaal beschouwd: de ruimtelijke ordening. Dit speelt ook wel bij andere landen. Ook Frankrijk, dat overigens zelf wel een mer-wet heeft, heeft grote bezwaren, maar hier gaat het vooral om de regels met betrekking tot grensoverschrijdende effecten en met name de rol van de burger daarbij. Frankrijk duldt tot nu toe geen enkele regeling in EG-verband op dit gebied en heeft ook vergelijkbare voorstellen steeds geblokkeerd, zoals het voorstel tot een overlegprocedure voor elektrische centrales in grensgebieden en de zogenaamde Seveso-richtlijn. In hoeverre de regeringswisseling hierin verandering brengt is nog niet duidelijk. Bij de tot nu toe gevoerde onderhandelingen over de richtlijn heeft Nederland en in mindere mate Luxemburg als voorzittend land een belangrijke rol gespeeld. Tijdens het Nederlandse voorzitterschap kwam de richtlijn voor het eerst op de agenda van de Raad van Ministers, op 11 juni 1981. De minister zegt hierover: De Raad hield vervolgens een debat over de ontwerp-richtlijn inzake milieu-effekt-rapportage. Hiertoe was dezerzijds een voortgangsrapport opgesteld met de vijf hoofdproblemen die naar de mening van het voorzitterschap om een andere bespreking door de Raad vroegen, te weten:

- a. wie draagt de verantwoordelijkheid voor het opstellen van het MER;
- b. informatie van het publiek;
- c. grensoverschrijdende effecten van het project;
- d. geïntegreerde vorm van het MER;
- e. de structuur van de richtlijn.

De discussie omtrent het eerste onderwerp leidde niet tot duidelijke

konklusies. Weliswaar waren alle delegaties het erover eens, dat de initiatiefnemer van een project de kosten moet dragen van de opstelling van het MER, dat het systeem flexibel dient te zijn en dat de overheid reeds voor hand zijnde informatie ter beschikking moet stellen van de initiatiefnemer, maar inzake de kern van de vraag - namelijk of de initiatiefnemer zelf voor de opstelling van het MER verantwoordelijk is - liepen de standpunten van de delegatie nogal uiteen. Alle delegaties waren het er voorts over eens dat informatie aan het publiek zou dienen te geschieden, maar de manier waarop een en ander in de lidstaten dient plaats te vinden, zou naar de mening van de meeste delegaties (voorhands) geheel aan de lidstaten zelf moeten worden overgelaten. Alle delegaties, behalve de Franse delegatie, die aan haar Seveso bedenktijd herinnerde (Frankrijk had eerder in de vergadering, bij de behandeling van de Seveso-richtlijn drie maanden bedenktijd gevraagd omdat de nieuwe regering zich nog geen oordeel had kunnen vormen), beschouwden een regeling van de grensoverschrijdende effecten als een onmisbaar onderdeel van deze richtlijn. Over het antwoord op de vraag wie in de andere lidstaat voorgelicht respectievelijk geraadpleegd dient te worden (centrale overheid, lokale autoriteiten, het publiek), verschilden de delegaties evenwel nog van mening. Bij de discussie over de geïntegreerde vorm bleek dat niet in alle lidstaten de nationale wetgeving daar reeds op berekend was. Met uitzondering van Ierland, het Verenigd Koninkrijk en Nederland spraken tenslotte alle delegaties zich uitdrukkelijk uit voor een bindende Annex 1 (verplichting tot opstelling MER voor bepaalde categorieën projek-

ten) in de richtlijn, omdat anders van harmonisatie geen sprake zou zijn. Dit was ook de opvatting van de Commissie.

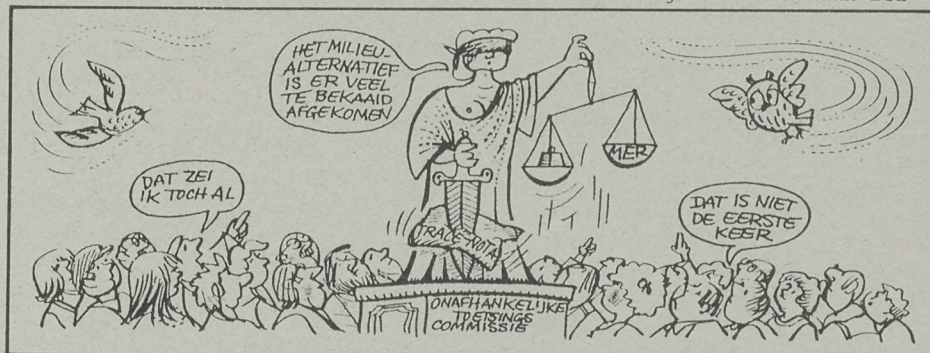
Van de zijde van de Nederlandse delegatie werd erop gewezen, dat Nederland de voorkeur zou hebben gegeven aan een kaderrichtlijn. Nadat in de lidstaten voldoende ervaring met mer was opgedaan zou de Commissie vervolgens voorstellen voor een bindende Annex 1 kunnen ontwikkelen.

Konkluderend kan worden vastgesteld, dat de Raad de voorkeur gaf aan een van het begin af bindende Annex 1, doch dat, indien het aan-

richtlijn te bevorderen. Als tussenstation zou een wat zwakkere richtlijn enkel aanvaardbaar zijn als zij de lidstaten volstrekt vrij liet in het treffen van verdergaande maatregelen.

Overigens is het natuurlijk met of zonder richtlijn van groot belang dat het tot stand brengen van zo ver mogelijk gaande nationale merwetgeving wordt bevorderd en ook hier ligt een duidelijke taak voor de milieuorganisaties.

Tenslotte is er voor de Belgische organisaties in de eerste helft van 1982 nog een bijzondere rol weggelegd, en wel het met alle macht aanmoedigen van het dan Bel-

nemen van de richtlijn door deze voorkeur ernstig zou worden vertraagd, het voorstel van Nederland nader kan worden bekeken.

Het voorgaande, hoe voorzichtig ook geformuleerd, laat wel zien dat een Europese richtlijn nog ver weg is. Van het huidige voorzitterschap - het Verenigd Koninkrijk - hoeft ook niet te worden verwacht dat het het onderwerp veel verder brengt.

Een en ander betekent dat een voortdurende druk van de milieu-organisaties op zowel de eigen regeringen als de EG-organen nodig blijft om het tot stand komen van een goede

gische voorzitterschap om alles te doen om de mer-richtlijn verder te brengen.

- (1) Dr. Gerrit H. Vonkeman is vice-president van het Europees Milieubureau en directeur van de Stichting Natuur & Milieu (Utrecht).

Een gedetailleerde bibliografie met betrekking tot deze bijdrage is gratis te verkrijgen op ons algemeen secretariaat.

Milieugevaarlijke stoffen.

Jan Henselmans.

Er worden zo'n 60.000 chemische stoffen geproduceerd en op de markt gebracht. Een groot deel van deze stoffen wordt industrieel toegepast, maar tal van produkten vinden ook rechtstreeks hun weg naar de konsument. Hierbij kan worden gedacht aan produkten op het gebied van was- en schoonmaakmiddelen, verven, kleefstoffen, hobby- en bouwmaterialen, bestrijdingsmiddelen, kosmetika, voedseladditieven, geneesmiddelen, enz.

De meeste ontwikkelde landen hebben een wetgeving voor de controle op farmaceutische produkten en voedseladditieven. Op EEG-niveau is de aanpak van deze stoffen tot op zekere hoogte in richtlijnen geharmoniseerd. De produktie en het gebruik van de meeste chemische stoffen waren echter tot voor kort, voor wat betreft de bescherming van mens en milieu, nauwelijks geregeld. Dat de producenten en handelaars zich ook weinig gelegen hebben laten liggen aan de risico's van deze stoffen blijkt naast de milieuproblemen met bepaalde stoffen (PCB's, vinylchloride, asbest, kwik- en cadmiumverbindingen, e.d.) vooral uit het feit dat de meeste niet of nauwelijks op hun effecten voor mens en milieu zijn onderzocht.

In de loop van de jaren zeventig brak het besef door dat het zo niet langer door kon gaan. Inmiddels zijn in veel ontwikkelde landen wetten op de controle op deze zogenaamde 'nonregulated chemicals' tot stand gekomen of in ontwikkeling en is er op EEG-niveau een

richtlijn op dit gebied vastgesteld. Over deze ontwikkeling gaat dit artikel.

Preventieve aanpak nodig.

Alvorens hierop in te gaan, eerst in het kort een schets van de gewenste aanpak van het probleem van milieugevaarlijke stoffen.

Voorkomen moet worden dat er nieuwe stoffen worden geproduceerd of gebruikt die ontoelaatbare risico's voor mens en milieu opleveren. Dit betekent dat de producent of handelaar die het voorwerpen heeft om een stof te produceren of op de markt te brengen, dit zal moeten melden bij de overheid. Deze zal de bevoegdheid moeten hebben om op grond van de gegevens over een stof, die bij de aanmelding moet worden overgelegd, de produktie of het verbruik ervan te kunnen verbieden of aan voorwaarden te binden. Het grote aantal bestaande stoffen die in feite een veel groter risico vormen zullen moeten worden gescreend op eventuele schadelijkheid en zonodig worden gesaneerd.

Eenieder die aan de risico's van de produktie en het gebruik van chemische stoffen wordt blootgesteld heeft het recht daarover volledig te worden geïnformeerd en aan de besluitvorming over eventuele maatregelen deel te nemen. Ook zal de export naar met name Derde Wereld-landen moeten worden

geregeld. Deze landen zijn veelal niet in staat om controle uit te oefenen op de uit ontwikkelde landen afkomstige chemicaliën.

Zesde wijziging.

In 1976 begon de discussie in Brussel om tot een harmonisatie van de aanpak van milieugevaarlijke stoffen in de EEG te komen. Op 18 september 1979 stelde de Raad een richtlijn vast houdende de zesde wijziging van de richtlijn 67/548/EEG betreffende de aanpassing van de wetgeving en bestuursrechtelijke bepalingen inzake de indeling, de verpakking en het kenmerken van gevaarlijke stoffen (kortweg zesde wijziging genoemd). Deze wijziging komt erop neer dat een fabrikant of handelaar uiterlijk 45 dagen voordat een nieuwe stof op de markt komt dit moet mel-

den bij de bevoegde autoriteiten van de lid-staat waarin de stof wordt geproduceerd of geïmporteerd. Bij deze melding moeten de resultaten worden voorgelegd van een in de richtlijn omschreven onderzoeksprogramma voor de stof. Bij het bereiken van grote afzethoeveelheden moeten nadere gegevens worden overlegd. Als de aanmelding korrekt is gebeurt, kan de stof op grond van de richtlijn niet worden tegengehouden en mag zij in alle landen van de EEG op de markt worden gebracht. De wijziging is dus in feite niet veel meer dan een, overigens niet onbelangrijke, harmonisatie van de aanmelding van nieuwe chemische stoffen die op de markt worden gebracht.

Over de regeling van het aanmelden van het voornemen tot produktie, bij wijze van beoordeling van de aangemelde stof, het nemen van

LOOD STABILISATOREN
OESTROGENEN
KWIK KLEURSTOFFEN
ANDROGENEN
METHYLBROMIDE
PROGESTAGENEN
NITRIET SMAAKSTOFFEN
METHYL-THIO-URACYL
DI-ETHYL-STILBOESTROL
CONSERVATIE MIDDELEN
EFTALGATOREN

EETZE!

Frits Müller.

eventuele maatregelen, de export en de sanering van het bestaande stoffenbestand, kon men het, voor zover aan de orde geweest, niet eens worden.

In principe zijn de lidstaten vrij deze onmisbare elementen van een preventief beleid in hun wetgeving op te nemen. De 45 dagenperiode is daarbij echter een handicap. Deze periode is voor het beoordelen van de aangemelde stof en het afronden van de besluitvorming over eventuele maatregelen te kort. Zeker als het gaat om een stof die in een andere lidstaat is aangemeld. Intussen is de stof op de markt en kan zij eventuele schadelijke werking uitoefenen. In de Amerikaanse Toxic Substances Control Act is een periode van 90 dagen aangehouden die, indien nodig, nog met eens 90 dagen kan worden verlengd.

De Nederlandse minister voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne ging in de Raad pas met de wijziging akkoord nadat was toegezegd dat deze twee jaar na in werking treden zou worden geëvalueerd met name de 45 dagen-periode.

Informatie aan de burgers.

De wijziging bevat een artikel waarin gegevens staan opgesomd die de aanmelder niet mag claimen als zijnde geheim. Of dit betekent dat alle lidstaten deze informatie ook openbaar zullen maken, moet worden afgewacht.

De aanmelder kan wel verzoeken om bijvoorbeeld de gegevens over het (eko-)toxikologisch onderzoek en de toepassing van een stof geheim te houden. Als dit verzoek wordt gehonoreerd kan met een samenvat-

ting van alleen het (eko-)toxikologisch onderzoek worden volstaan. Het is dan zeer moeilijk om een goed inzicht te krijgen in de risico's voor mens en milieu, waarvoor beide categorieën van gegevens van belang zijn. In hoeverre de bevoegde autoriteiten in de lidstaten het belang van goede informatie aan de burgers ondergeschikt zullen maken aan vermeende bedrijfsgeheimen moet worden afgewacht.

Uitvoering van de zesde wijziging.

Twee jaar na vaststelling van de wijziging zou deze in de wetgeving van de lidstaten moeten zijn opgenomen; d.w.z. 18 september 1981. In België is voor zover bekend nog niet eens een eerste aanzet te bespeuren. De Europese Commissie heeft druk op de achterblijvers uitgeoefend om in ieder geval de bevoegde autoriteiten voor aanmelding aan te wijzen, opdat vanaf 1 januari 1982 chemische stoffen volgens de richtlijnen kunnen worden aangemeld.

De lidstaten die de wijziging in hun (ontwerp-) wetgeving hebben opgenomen zijn daarbij verder gegaan dan alleen het regelen van de aanmelding van het op de markt brengen van een stof. Met name het Nederlands wetsontwerp milieu-gevaarlijke stoffen benadert heel dicht het aan het begin van dit artikel geschetste preventieve beleid.

Tenslotte kan ook worden opgemerkt dat zowel in het belang van de bescherming van mens en milieu tegen de risico's van chemische stoffen, als tot voorkoming van handelsbelemmeringen, het zaak is dat de zesde wijziging zo snel mogelijk in praktijk wordt gebracht en dat bij evaluatie in 1983 wordt gepoogd een volledig preventief beleid in de EEG te harmoniseren.

De Konventie van Washington

“... een pakt tussen de huidige en toekomstige generaties”

Yves Boulpaep (1).

Toen België op 3 maart 1973 de "Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora" (=CITES) ondertekende, kon niemand vermoeden dat het niet alleen tot medio 1981 zou duren vooraleer de Kamer en Senaat deze wet zouden ratificeren, maar dat men eind 1981 nog steeds op de toepassingsbesluiten zou wachten.

Doel van de konventie.

Met als voorbeeld de Amerikaanse "Endangered Species Act" besloot men in 1973 een oproep te doen tot alle landen om een internationale controle uit te oefenen op de handel in bedreigde plant- en diersoorten, aangezien deze handel beschouwd werd als één van de grootste, zoniëte dé grootste oorzaak van het uitsterven van talrijke soorten.

Niet alleen werden de levende soorten aan een controle onderworpen, maar ook hun produkten of derivaten. Het zou inderdaad weinig zin hebben de handel in plant- en diersoorten te controleren of te verbieden, wanneer men de handel zou toelaten in sommige pelsen, huiden, slagstanden, bloemen en zaden, als ook in bepaalde kledingstukken, lederwaren, ivoren beeldjes en sommige 'souvenirs'. Om deze controle efficiënt uit te voeren heeft men alle bedreigde soorten in drie

lijsten verdeeld naargelang de graad van bedreiging.

Lijst 1

+ 650 soorten die rechtstreeks met uitsterven zijn bedreigd als de handel niet meteen wordt stopgezet.

Lijst 2

Soorten die nog niet rechtstreeks bedreigd zijn, maar die het zullen worden indien men niet onmiddellijk maatregelen treft.

Lijst 3

Soorten die in een bepaald land sterk bedreigd zijn maar niet in andere landen, vandaar een strenge controle vanwege het betrokken land. België zou hier bijvoorbeeld alle bij ons beschermde dieren en planten kunnen laten opnemen, ook wanneer die in andere landen nog in voldoende aantal voorkomen.

Deze lijsten worden om de twee jaar aangepast, naargelang de waarnemingen en de evolutie van het bestand van deze verschillende soorten. De technisch-juridische toepassingen van de konventie zijn zeer complex, maar betekenen niet alleen een waarborg voor de overleving van honderden plant- en diersoorten, maar zullen ook ge-

het Verdrag van Rome dat het vrije handelsverkeer in de E.G. waarborgt. Daarenboven passen sommige van deze landen (zoals Frankrijk en Italië) de konventie toe met inachtneming van bepaalde wijzigingen in verband met bijvoorbeeld de invoer van sommige ledersoorten en schildpadden. Zullen deze landen bereid gevonden worden om hun protektionistische maatregelen op te heffen of zal de E.G.-Kommissie eens te meer verplicht worden een kompromis te vinden en aldus de ganse konventie af te zwakken om ze toch als een E.G.-reglement te kunnen laten aanvaarden? De oplossing ligt nog niet voor de hand, maar zou kunnen gevonden worden in de mogelijkheid om in lijst 3 van de konventie, nationale uitzonderingen te voorzien en als dusdanig dit internationaal verdrag met verschillende nationale sauzen op te dienen.

Hoeveel tijd dit alles nog in beslag zal nemen weet niemand pre-

cies, maar tijdens een recente seminarie gehouden te Brussel en handelend over de toepassing van de "World Conservation Strategy" in de schoot van de E.G., werd er in de wandelgangen gefluisterd dat de huidige voorzitter van de commissie er naar zou streven om nog tijdens zijn ambtstermijn, de goedkeuring te bekomen!

Iedereen weet hoe traag de logge administratieve molen van de E.G. maalt. Indien er werkelijk bij de Belgische overheid de wil bestaat deze konventie toe te passen, raden wij hen aan zeker niet te wachten op een Europese oplossing, maar alle krachten in te zetten om zo spoedig mogelijk de Belgische uitvoeringsbesluiten klaar te stomen.

(1) Yves Boulpaep is directeur van het World Wildlife Fund België.

Vogel- en walvisbescherming.

Harry F. Schram.

De doorsnee-burger zal het misschien een zorg zijn, maar beslissingen die in Brussel of Straatsburg genomen worden, kunnen wel degelijk invloed hebben op ons dagelijks leven. Denk maar aan de landbouwprijzen, of de staalproblemen... Hoewel de Europese éénmaking vooral een belangenbehartiging van banken, industriëlen en groot-schalige landbouwers bleef, worden ook andere doelstellingen nagestreefd. Een probleem met de Gemeenschap is dat elk land er voor zichzelf zoveel mogelijk voordelen tracht uit te halen. Bovendien mogen de Europese richtlijnen niet indruisen tegen de belangen van de lidstaten. Hoewel te weinig Europese parlementsleden betrokken zijn bij de aktie van de milieubeweging, werden toch een aantal interessante en nuttige maatregelen genomen in verband met de bescherming van bedreigde diersoorten.

De richtlijn met betrekking tot de bescherming van de Europese avifauna en het verkoop-verbod van walvisprodukten zijn daarvan konkrete voorbeelden.

Beter tien vogels in de lucht dan...

Landsgrenzen zijn kunstmatig. Aan de andere kant gelden andere wetten en bepalingen. Dit is vooral voor vogels en een aantal zoogdieren nadelig. Bekend zijn bijvoorbeeld de Franse jagers die zich ongehinderd kunnen opstellen aan de grens om trekvogels neer te schieten, terwijl de vogelbeschermers machteloos moeten toe-

zien. Een reden te meer voor de Europese Gemeenschap om te trachten de nationale wetgevingen op gebied van vogelbescherming te harmoniseren door middel van een Europese richtlijn. Dit gebeurde op 2 april 1979. In het Vlaamse Gewest werd dit initiatief overgenomen door het K.B. van 9 september j.l. betreffende de vogelbescherming. In minder dan drie jaar kon dus een internationale overeenkomst worden omgezet in een nationale wet.

De Europese richtlijn stelt dat vogelbescherming prioriteit verdient, maar sluit het zogenaamde "rationeel beheer" van de populaties niet volledig uit. Wél uitgesloten zijn de soorten die uitsluitend op Groenland voorkomen. Dit eiland hoort bij Denemarken en dus bij de EG, maar kreeg voor deze richtlijn ontheffing. Interessant is ook dat de richtlijn aandacht besteedt aan de biotopen waar de vogels voorkomen. Ze is een goed voorbeeld van een eenvoudige en (op papier) waterdichte bescherming van diverse soorten. Buiten enkele uitzonderingen (in het belang van de volksgezondheid, de luchtvaart, enz.) moeten een groot aantal vogelsoorten blijvend met rust worden gelaten. Ook het rapen van eieren en het roven van nesten zijn verboden. De richtlijn vermeldt enkele grote categorieën.

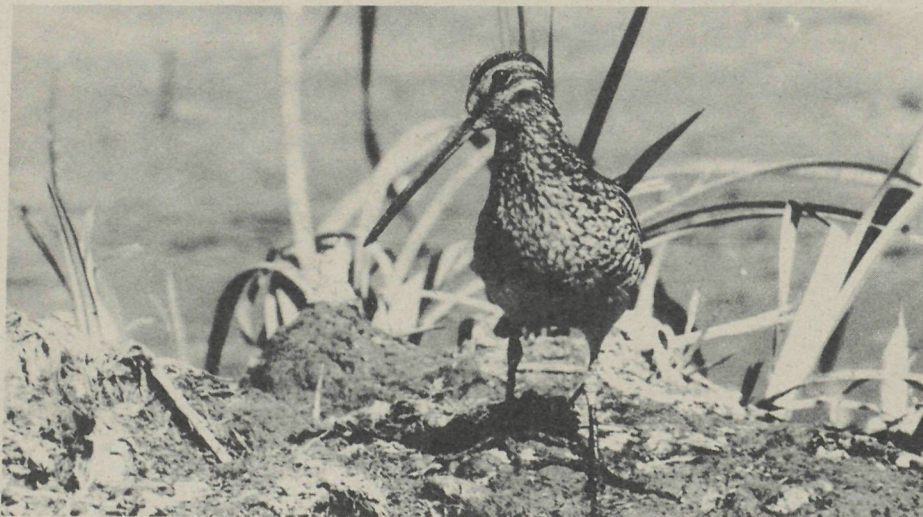
I. Volledig beschermde vogels; in totaal 74 soorten, zoals de IJssduiker, Zwarte Ooievaar, Kleine zwaan, Zeearend, Kleine trap, Audouins meeuw, Oehoe en de Provence-grasmus.

II. Vogels die in sommige landen wel en in andere landen niet mogen gejaagd zoals de Eidereend, Wilde Kalkoen, Waterhoen, Turkse Tortel, Kievit en de Kleine mantelmeeuw. Deze tweede lijst bestaat uit twee categorieën : soorten die in de Gemeenschap als wild worden beschouwd en soorten waarop de jacht de populatie niet mag aantasten, zodat ze gehandhaafd blijft op een niveau dat voldoet aan ecologische, wetenschappelijke, recreatieve en economische eisen. Welke deze zijn, wordt helaas niet gespecificeerd. Je zou kunnen den-

zien dalen. Want, pistolen en revolvers zijn taboe, evenals alle andere niet-selektieve methoden. Toch kunnen hierop uitzonderingen

worden toegestaan. Wie er dus toch op los wil schieten kan misschien argumenteren dat hij schade aan de economische activiteiten wil voorkomen. Wie thuis nog lijfstokken heeft staan, kan eens proberen ontheffing te verkrijgen voor wetenschappelijk onderzoek, opleiding en teelt ...

Het belang van de richtlijn mag echter niet worden overtrokken:

Watersnip, beschermd in Vlaanderen.

ken dat deze categorie niet beschermd wordt. Dat is niet helemaal waar: ook vogels als de Rotsduif, Zilveren meeuw en Spreeuw mogen niet worden gestrikt of gelijmd. Vallen, lokazen, klemmen, fuiken, fluitjes en giftig aas zijn verboden evenals levende lokvogels. Ook kunstmatige lichtbronnen zullen voortaan voor andere doeleinden moeten worden gebruikt, terwijl de fabrikanten van automatische en semi-automatische wapens hun verkoop wellicht zullen

koördinatie van verschillende wetgevingen, verbonden aan een meldingsplicht bij de Commissie van wijzigingen aan de nationale wetgeving is een belangrijke vooruitgang.

Voor al de jagersorganisaties hebben nationaal en internationaal gereageerd. Ze beschikken immers over hun "jachtvrienden" in het Europees Parlement. De resultaten van hun lobbywerk zijn merkbaar: de definitieve versie van de richtlijn telt niet minder dan 72 be-

jaagbare vogelsoorten. Op hoog niveau werd heelwat gesjacherd met het aan- en afvoeren van soorten en met het bepalen van de toegelaten jachtmethoden... Een op milieugebied vaak voorbeeldig land als Denemarken, speelt in deze zaak een onfrisse rol. Jagersorganisaties hebben er blijkbaar nog meer invloed dan in Italië of Frankrijk.

Kortom de ervaren vogelvriend heeft geen kijker nodig, om te zien dat deze richtlijn heelwat hiaten vertoont. Toch kan niemand een lidstaat beletten een strengere wetgeving op te stellen.

Stop geen walvis in je lippenstift...

Enkele grote walvissoorten zijn met uitsterven bedreigd. De voortdurende walvisjacht is daarvan de belangrijkste oorzaak. Hoewel het aantal walvisvarende landen afneemt, blijven landen als Japan, de Sovjet-Unie en Spanje ongestoord verder jagen. Pogingen van niet-walvisvarende landen, binnen de Internationale Walviskommissie om een aantal moratoria (vangst-stop, denkpauzes) door te drukken, kende tot nu toe weinig succes.

Toch zijn de meeste walvisprodukten overbodig geworden, omdat er goede alternatieven bestaan. Vooral de olie van de Jojobaplant biedt interessante perspectieven, terwijl in Duitsland en de Verenigde Staten syntetische vervangers van walvisolie worden geproduceerd. Een invoerverbod op walvisprodukten kan bijdragen tot een oplossing. De Europese Gemeenschap heeft, op voorstel van Groot-Brittannië en Nederland, een dergelijke maatregel uitgewerkt, die op 1 januari 1982 van

kracht wordt. Het gaat om de min of meer duidelijk herkenbare walvisprodukten van enkele walvissoorten zoals het vlees, de baleinen en de olie. Verwerkte produkten zoals kosmetika of verfijnde smeerolie vervallen, op praktische redenen, buiten de maatregel. Er wordt ook ontheffing verleend aan Groenland, om plaatselijk tradities in stand te houden. Die zorgen er echter voor dat we in onze supermarkten walvissteaks kunnen kopen, afkomstig uit Groenland!

De Europese Gemeenschap schijnt het behoud van de bedreigde walvissoorten ernstig te nemen. Op de jongste vergadering van de Internationale Walvivaartkommissie waren trouwens ook vertegenwoordigers van de Gemeenschap aanwezig.

Milieuoorganisaties dringen er op aan om een eventuele toetreding van Spanje en Portugal afhankelijk te maken van de stopzetting van de door die landen bedreven commerciële walvisvaart. Vooral Spanje neemt het niet zo nauw met de walvisproblematiek. Toch zijn er tekenen van een gewijzigde mentaliteit. Vooral in Galicia (Noord-Spanje) onder invloed van de actieve milieugroep ADEGA.

Het natuurbehoudsbeleid van de Europese Gemeenschap vertoont nog heel wat tekorten. Het Europees Parlement, speelterrein van machtige belangengroepen, staat immers onder sterke druk. Toch moeten zij, die zich in eigen land inzetten voor natuurbehoud, hun strijdvaardigheid ook buiten de landsgrenzen doen gelden.

Dit kan bijvoorbeeld door Europese parlementsleden te betrekken bij de actie, om de jagers op trekvogels aan de Franse grens definitief te verjagen.

Landbouw en milieu, blijvend konflikt of duurzame samenwerking ?

Jan Swart (1).

Landbouw en milieu is als het huwelijk tussen Jan Klaassens en Katrjn: dagelijks ruzie en ze kunnen niet zonder elkaar. En het zou zo mooi kunnen wezen ...

Landbouw is immers in het beginsel het meest milieuvriendelijke bedrijf dat men zich kan inbeelden. Géén andere bedrijfstak, ziet kans om tegelijkertijd voedsel voor mens en dier te produceren, te zorgen voor gevarieerd landschap, leefruimte te bieden aan een groot aantal plant- en diersoorten, eigen en andermans afval weer in de kringloop te brengen en dat allemaal met behulp van zonne-energie.

Zo ging het tot begin van deze eeuw; milieuomstandigheden als bo-

demvruchtbaarheid en natuurlijke ontwatering bepaalden in hoge mate wat landbouwkundig mogelijk was. Doordat de milieufactoren van plaats tot plaats sterk verschilden, maar in de tijd gezien zeer konstant bleven, ontstond een zeer breed ekologisch spektrum, hetgeen resulteerde in een grote soortenrijkdom in een gevarieerd landschap.

De mineralen-voorziening was op veel plaatsen de beperkende faktor voor de landbouw en we zien dan ook dat vrijwel overal een mineralen-transport plaatsvond van niet of nauwelijks gekultiveerd land naar de akkers. Alleen de boeren op de goede zee- en rivierkleigronden hoefden zich wat dat betreft niet zo druk te maken. (Een aardige

graadmeter voor de natuurlijke bodemvruchtbaarheid vormen de historische klederdrachten. Hoe meer mineralen in de grond, hoe meer kant, goud en bloedkoralen op en om het hoofd van de boerin.)

Voor de anderen was het ploeteren en slepen met mest, plaggen, bagger, strooisel, beer en ander stedelijk afval om de bodemvruchtbaarheid te verhogen. Doordat vrijwel alle afval op deze wijze werd verwerkt, traden in de samenleving van die dagen weinig verlies van mineralen (=vervuiling) op. Landbouw leverde niet alleen voedsel en grondstoffen, maar ook energie in de vorm van brandstof (hakhout) en trekkracht.

Met de komst van de kunstmest en vervolgens de mechanische traktie traden fundamentele veranderingen op die de landbouw een totaal andere aanzien gaven, de eeuwenoude kringloopsystemen volledig doorbraken en de bedrijfstak van energieproducent tot energieconsument maakten.

Anderzijds leidden die veranderingen ook tot een ongekeerde productieverhoging en het vrijmaken van de arbeidskrachten uit de landbouw zonder welke de verdere industrialisering van onze samenleving en daarmee het ontstaan van de welvaartstaat niet mogelijk zou zijn geweest.

Door het gebruik van kunstmest is het mogelijk het mineralengehalte van iedere grond op een dusdanig peil te brengen, dat hierop een lonende produktie mogelijk is. Hierdoor verdwenen in enkele tientallen jaren vrijwel alle schraallanden en heidevelden uit noordwest Europa. Deze gronden die voorheen nodig waren voor de mineralenvoorzieningen van de rest werden stuk voor stuk ontgonnen en bemest

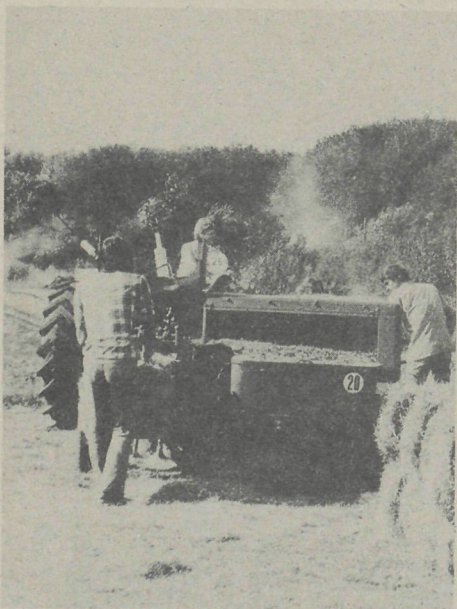
en veranderden in wei- en akkerland. Het landschap veranderde totaal; soorten die aan de oude toestand waren gebonden zijn verdwenen. De moderne techniek maakt het verder mogelijk de waterhuishouding steeds verder te beheersen en gronden optimaal te ontwateren. Ook dit bleef niet zonder gevolg. De 'bonte wei' werd 'evergreen' en de weidevogels kregen het zwaar te verduren.

Na de 2e Wereldoorlog zien we deze processen zich in versneld tempo voltrekken; de vaart komt er echter pas goed in als de Europese Gemeenschap tot stand komt en een landbouwbeleid gaat voeren.

Doordat de prijzen van de landbouwprodukten achterblijven bij de algemene prijsstijging, als gevolg van een vooral op konsumentenbelang gerichte prijspolitiek, wordt de boer genoodzaakt van jaar tot jaar meer te produceren op hetzelfde grondoppervlak. Verder werd voor een aantal produkten een garantieprijs opgesteld, waartegen boeren iedere geproduceerde liter of kilo kunnen afzetten. Door een en ander ontstond een situatie die steeds grotere bezwaren oproept. Om mee te kunnen blijven doen in de race naar hogere produktie moeten boeren blijven investeren (melkstallen, machines, melktanks, drainage, voersilo's, wegverharding op het bedrijf enz.). Om de kosten eruit te halen, moet vaak nog meer worden geïnvesteerd. Wie niet meer mee kan of mee durft kan zijn boerenkiel al gauw aan de kapstok hangen.

Voor jonge boeren die een bedrijf willen overnemen is het helemaal een sprong in het duister. Dit zijn sociale problemen die in boerenkringen veel kopzorgen geven, te meer nog daar vervangende werkgelegenheid niet langer voor handen is.

Iedere stap op het investeringspad vergroot ook de afstand tussen de landbouwpraktijk en verantwoord milieubeheer. Het oude zeer brede ekologisch spektrum in landbouwgebieden is al lang vernauwd tot bij wijze van spreken een enkel bandje waarin naast raaigras slechts plaats is voor de brandnetel. En die laatste wordt dan bij voorkeur chemisch bestreden! Verdere intensivering betekent meer gebruik van grondstoffen en energie.

Hoe snel de omschakeling van energieproducerende tot energieverslindende bedrijfstak verliep, is af te lezen uit de grafiek. Was rond 1950 de totale input van fossiele energie nog ongeveer gelijk aan de output aan chemische energie, rond 1970 was de input 2,5 keer zo groot (234%), terwijl de energieopbrengst met niet meer dan 10% steeg. Deze dramatische stijging van het energieverbruik komt voor een belangrijk deel op rekening van de kunstmestproductie, terwijl ook het toenemend gebruik van krachtvoer steeds

meer energie vergt. Het hoge kunstmestgebruik leidt ook tot grote uitspoelingsverliezen en dus verontreiniging van grond- en oppervlaktewater.

Dit laatste probleem neemt excessieve vormen aan in gebieden waar ten gevolge van een zeer sterke intensivering van de veehouderij (bio-industrie) meer mest wordt geproduceerd dan in dat gebied door gewassen kan worden opgenomen. Daar transport van deze vloeibare mest duur is, wordt maar weinig naar elders afgevoerd en wordt het merendeel op nabijgelegen gronden gedumpt. Dit resulteert in steeds hogere nitraat- en fosfaatgehalten in bodem en water. Ook het gehalte van cadmium en koper stijgt op sommige plaatsen tot onplezierige hoogte.

Er doet zich ook een ander probleem voor dat vaak onderbelicht blijft als over landbouw en milieu wordt gesproken. Werd vroeger vrijwel alle menselijke afval teruggevoerd naar het land, tegenwoordig gaat het naar de zuiveringsinstallatie. Hierin wordt het organisch gedeelte gedeeltelijk afgebroken; de beruchte algenbloei die uiteindelijk resulteert in zuurstofloze, stinkende sloten en vaarten. In feite smijten we hier geld en grondstoffen in het water. Alleen in Nederland gaat op deze wijze per jaar 135 miljoen kilo stikstof verloren. De prijs van een kilo stikstof ligt rond de 20 Bfr. Je zou dus kunnen zeggen dat op deze manier 2,7 miljard Bfr. de sloot ingaan. Omgerekend in energie-equivalent kom je uit op 300 miljoen m³ aardgas. En dan zeggen ze dat die Hollanders zo zuinig zijn! Het zuiveringsslib dat in de installatie achterblijft is door vormen van huishoudelijk en industrieel afvalwater zodanig met zware metalen en andere ongewenste stoffen

belast, dat het in feite niet als meststof in land- en tuinbouw kan worden gebruikt. Van het oude kringloopsysteem is dus niets over.

Terug naar de boerderij nu. Een belangrijk middel om de agrarische structuur te verbeteren vormen de ruilverkavelingen. Alhoewel er tegenwoordig meer aandacht wordt besteed aan landschappelijke verzorging in ruilverkavelingsgebieden dan aanvankelijk het geval was, blijft het een maatregel die vaak zeer diep in de landschapsstructuur ingrijpt en bovendien de waterhuishouding vergaand wijzigt. Zo ontstaan 'standaard landschappen' die weliswaar groen zijn, maar waaraan voor recreatie nauwelijks vreugde valt te beleven en waarin voor plant en dier weinig plaats overblijft.

Zoals gezegd worden al deze ontwikkelingen in belangrijke mate gestimuleerd door het Europees landbouwbeleid dat geheel is gericht op verdere intensivering van het agrarisch grondgebruik.

De agrarische produktie in Europa is hoger dan ooit tevoren; zo hoog, dat er afzetmoeilijkheden ontstaan, zoals de beruchte boter- en vleesbergen, die weer met behulp van extra subsidies moeten worden 'weggegraven'.

Hoe absurd de situatie inmiddels is, blijkt o.a. uit wat momenteel in Ierland gebeurt. Daar worden met financiële hulp van Europese fondsen hoogwaardige natuurgebieden gedraineerd en ontgonnen waar vervolgens melk zal geproduceerd zal worden die niemand in Europa nodig heeft. Voor het produceren van dit overschot wordt uiteraard subsidie gegeven en voor het ter zelfde tijd opruimen ervan opnieuw. Inmiddels geraakt ook in Brussel het geld op en wil men maatregelen

treffen om de produktie te stabiliseren. Men zoekt het daarbij in de eerste plaats in prijsmaatregelen. Aan melkproducenten is de zogenaamde medeverantwoordelijkshewing opgelegd. Voor de EG als geheel is een produktiekwotum vastgesteld, waarin het prijsgarantie-stelsel wordt gehandhaafd. Voor wat meer wordt geproduceerd geldt door heffingen feitelijk een lagere prijs. Doordat die lagere prijs niet specifiek wordt toegedeeld aan de buiten het kwotum geproduceerde hoeveelheid melk, maar wordt omgeslagen tot de totale produktie, leidt dit systeem in feite tot een lagere gemiddelde melkprijs. Nu kan geen boer het aannemen dat zijn veelal niet riantе inkomen achteruitgaat. Om het inkomensverlies weer op te heffen zal hij ... meer melk gaan produceren. En zo komt het paard dus achter de wagen. De boer wordt als het ware gestraft voor de nadelige gevolgen van het Brusselse landbouwbeleid en het ligt voor de hand, dat hij dat niet neemt. De enige manier om er op de duur uit te komen moet dan ook niet worden gezocht in dat soort heffingen of varianten daarop, maar in maatregelen die de produktie zelf effectief beperken en tegelijkertijd het inkomen van de boer veilig stellen. Dit zal slechts kunnen worden bereikt als men maatregelen tot produktieregelen gaat nemen op het niveau van de afzonderlijke bedrijven, iets waarvoor de EG tot op heden terugschrikt. Ik mag echter niet ontkennen dat er enige niet geringe administratie-problemen opdoemen als vastgesteld moet worden hoeveel iedere boer in Europa voortaan mag produceren.

Toch is dat niet onmogelijk. Een groot deel van de Europese boeren levert immers aan zuivelfabrieken, koöperaties en andere verwerkingsbedrijven. Dit biedt de mogelijk-

heid om op grond van wat gedurende de laatste jaren werd afgeleverd een afleveringskwotum voor iedere producent vast te stellen. In de loop van enkele jaren kan door geleidelijke verlaging van het kwota het structurele produktie-overschot worden weggewerkt. Tegelijkertijd moet de richtprijs van melk zodanig worden verhoogd, dat het inkomensniveau van de producent, voor zover dat door de kwotering omlaag gaat, op peil blijft.

Door de verschillen tussen de verschillende landen, en soms binnen die landen tussen de verschillende regio's, zullen de landsregeringen

een zekere speelruimte moeten krijgen bij het opzetten en uitvoeren van een dergelijke kontingenteringssysteem. De Europese Commissie zou er slechts op moeten toezien dat die speelruimte niet dusdanig wordt gebruikt, dat er ongewenste toestanden ontstaan. Een ander belangrijk punt is dat produktiekwota niet verhandelbaar mogen zijn. Zodra voor een bepaalde produktiekwotum een bepaalde prijs gaat betaald worden zal dat de marktprijs van het produkt op oneigenlijke wijze gaan beïnvloeden. Langs deze weg van kontingentering per bedrijf kan eindelijk greep worden gekregen op wat er wordt geproduceerd

en kunnen aanbod en vraag beter in evenwicht worden gebracht, zonder dat de boer financieel achterop geraakt. Onomkoobaar is dat de prijs van landbouwprodukten omhoog zullen gaan. In feite betekent dat niets anders dan dat de konsument een meer reële prijs voor zijn voedsel gaat betalen dan hij sinds lang gewend is te doen.

Wat zullen de invloeden van een dergelijk gewijzigd landbouwbeleid kunnen zijn voor milieu en landschap. Je mag verwachten, dat het zal leiden tot meer gevarieerde bedrijfsvoering waarin een ruimer teeltplan een kans krijgt (b.v. minder vee, meer akkerbouw), of een wat extensiever grondgebruik mogelijk wordt dan thans het geval is. Dat betekent b.v. een lagere mestgift, maar ook dat in de ruilverkavelingen, die zonder twijfel in de toekomst nog zullen plaatsvinden, een lager inrichtingsniveau kan worden aangehouden (b.v. minder ingrijpende ontwatering, kleinere huiskavels en meer veldkavels).

Een en ander kan leiden tot een zekere verbreding van het inmiddels wel heel smal geworden ekologische spektrum waarover we in het begin van dit artikel spraken. En dat is winst. Uiteraard zal dit niet betekenen dat de situatie van voor 1900 terugkeert, niet voor natuur en milieu, maar zeker niet voor de boer. Diegenen die denken (en zulke mensen zijn er echt nog) dat ekologen worden gedreven door een wereldvreemde nostalgie naar het vorige eeuwse agrarisch bedrijf en de boeren daar naar terug willen dwingen, kunnen dus gerust zijn.

Daarentegen zou het wel eens zo kunnen worden dat een deel van het geld dat in Brussel wordt uitgespaard bij een meer evenwichtig landbouwbeleid gekombineerd met een deel van de arbeidstijd die op

boerenbedrijven vrij kan komen bij een meer evenwichtige bedrijfsvoering, ten goede kan komen aan het milieubeheer. Men denke daarbij niet alleen aan het voor de hand liggende onderhoud van heggen, houtwallen en andere landschapselementen, maar ook aan zaken als energiewinning door mestvergisting, het omschakelen op ekologische landbouwmethoden, het produceren met rassen die niet de maximale opbrengst geven, maar waarvoor de instandhouding van belang is in verband met het handhaven van een zo groot mogelijke variatie in genetisch materiaal, het verwerken van elders geproduceerde organische afval, enz.

Op deze manier zouden de spanningen die nu overal optreden tussen landbouw en milieubeheer een heel eind kunnen worden opgelost en kunnen we komen tot een vorm van landbouw in Europa die niet alleen de Europeanen op de lange duur op de been kan houden. Dit zonder het milieu te zeer aan te tasten, of op door onverantwoorde wijze claims te leggen op grondstoffen die elders in de wereld hard nodig zijn om daar hongerige magen te vullen. Wat dit laatste betreft: het mag nog wel een keer worden gezegd dat het te pas en te onpas dumpen van Europese landbouwoverschotten in de Derde Wereld, zoals tot nu toe regelmatig gebeurt, meer bijdraagt aan de verstoring van de binnenlandse markt daarginds, en dus tot de vergroting van de armoede, dan aan de oplossing van het wereldvoedselvraagstuk.

- (1) Jan Swart is directeur van de Gelderse Milieufederatie en lid van van de landbouwwerkgroepen van de Stichting Natuur en Milieu in Utrecht en van het Europees Milieubureau in Brussel.

Raad van Europa.

Françoise Tondre.

De jongste vier eeuwen was het verlies aan levensruimte de belangrijkste oorzaak van de volledige uitroeiing van plant- en diersoorten waarbij de mens alleen niet in staat is de voor hem geschikte biotopen te herstellen. De onheilsprofeten vinden het schijnbaar prettig om te voorspellen wat er zou kunnen gebeuren met een maatschappij die theoretisch in staat is om zijn natuurlijk milieu te beheersen, maar die het in de praktijk niet zou kunnen. De algemene vermindering van het aantal roofvogels en van tientallen dier- en plantensoorten in Europa tonen duidelijk aan hoe zorgwekkend de toestand van het natuurspatrimonium is en hoe ernstig het natuurlijk evenwicht bedreigd is. Om het welzijn van de mens te verzekeren moeten bijgevolg alle inspanningen worden gericht op het natuurbehoud.

De Raad van Europa is de enige inter-gouvernementele organisatie die zich in de 21 lidstaten uit - sluitend inzet voor het natuurbehoud.

N'70 = Start.

Tijdens het Europees Natuurbeschermingsjaar, in 1970, werden brede bevolkingslagen in Europa op een merkwaardige wijze gesensibiliseerd; dit was meteen de definitieve start voor het actieprogramma van de Raad van Europa. Zijn doel is de optimale bescherming van het dieren- en plantenrijk in zijn geheel, met een bijzondere aandacht voor de bedreigde soorten, zonder daarom

een redelijke uitbating van bepaalde soorten uit te sluiten.

Hiertoe worden de bedreigde Europese soorten systematisch geïnventariseerd. Resultaten tonen aan dat 45% van de reptielen en 30% van de amfibieën gevaar lopen te verdwijnen. Dit is hoofdzakelijk te wijten aan de achteruitgang van waterrijke gebieden: moerassen, meren, lagunes, enz. De toestand is nauwelijks beter bij de vogels: 72 soorten zijn bedreigd. Onder de 96 soorten bedreigde dagvlinders, zijn 15 soorten aan het uitsterven. De meeste van deze populaties verdwijnen samen met hun milieu en door toenemende luchtvervuiling, verzamelwoede en handel.

Reservatennet.

De Raad van Europa tracht zijn doel te bereiken door middel van een Europees net van biologische reservaten. Deze reservaten hebben een dubbel doel: het behouden en het doelmatig beschermen van representatieve voorbeelden van onzotypische, zeldzame of bedreigde biotopen, met hun flora, begroeiing en fauna; ze hergroeperen in Europees verband, om ze een ekologisch beheer en onderhoud te waarborgen. Dit net telt nu een honderdtal reservaten.

Dit beleid steunt op studies van de kenmerkende Europese ecosystemen, zoals heiden, moerassen, alluviale bossen, kalkstreken, enz. Verder is er ook de lijst van de streken, die onmisbaar zijn voor de bescherming van deze ecosystemen. Het gaat ofwel over streken die al een beschermd statuut hebben, ofwel over

biotopen die dat statuut bij voorrang zouden moeten krijgen. Aan de regeringen wordt gevraagd om de betrokken zones in hun land te beschermen. Zo bijvoorbeeld is de lijst van de heidereservaten nu voorgelegd. Wil men de verscheidenheid behouden van dit bedreigde en verdrongen West-Europees ecosysteem, dan moeten ten minste 60 reservaten worden erkend.

Diploma

Er wordt ook een Europees diploma toegekend aan de streken die van Europees belang zijn, hetzij omdat de natuur er beschermd is, hetzij omdat ze kultureel of rekreatief waardevol zijn.

Dit diploma werd reeds toegekend aan 19 gebieden in 12 landen. Op tal van plaatsen stelt de toenevende openluchtrecreatie nieuwe problemen, zodat een uitbreiding van deze gebieden zich opdringt.

Handvesten.

De Europese natuurgebieden worden inderdaad meer en meer bezocht. De aanleg van verkeerswegen, de uitbreiding van industrieterreinen, de inplanting van fabrieken en nieuwe woonwijken, bepaalde vormen van land- en bosbouw maken

de inrichting en het beheer van het natuurlijk milieu prioritair. Voor de ekologisch kwetsbare gebieden, zoals bergstreken en kusten, gelden bijzondere maatregelen. Drie handvesten met opties voor de beleidsverantwoordelijken werden door de Raad van Europa uitgegeven: het ekologisch handvest voor bergstreken, evenals het bodem- en waterhandvest. Informatiekampagnes ondersteunen deze initiatieven.

Ondanks de moeilijke socio-economische toestand, erkennen de regeringen het belang van deze problemen en de noodzaak om te reageren, des te meer omdat de toenemende vrije tijd, zoals wij reeds

schreven, de druk op het natuurlijke milieu nog vergroot.

Konventies.

De konventie inzake het behoud van wilde dieren en planten en het natuurlijk milieu in Europa getuigt van een politieke wil. Deze overeenkomst werd uitgewerkt door de Raad van Europa en ondertekend in 1979 te Bern door 19 lidstaten, de Europese Economische Gemeenschap en Finland. Ze voegt zich niet eenvoudigweg bij de talrijke bestaande konventies met betrekking tot sommige aspecten van de natuur. De konventie van Ramsar handelt uitsluitend over waterrijke gebieden, deze van Washington over internationale handel, de richtlijn van Brussel over vogels, die van Bonn over trekkende wilde diersoorten.

Verdrag van Bern.

Het verdrag van Bern brengt iets nieuws, omdat de natuurbeschermingsproblemen in hun totaliteit worden aangepakt. Deze konventie beoogt de beheersing van de twee meest dringende gevaren: de verwoesting van het milieu en de uitbating van sommige soorten hetzij commercieel hetzij door de jacht. Dit geldt voor alle soorten: planten, zoogdieren, vogels, amfibieën, reptielen, vissen en ongewervelden. De konventie bevat vier bijlagen, waarvan de eerste betrekking heeft op 119 Europese plantensoorten, die momenteel met uitroeiing bedreigd zijn, die door de lidstaten beschermd dienen te worden en waarvoor de biotopen bewaard moeten blijven.

In bijlage II worden 400 beschermde diersoorten opgesomd, waarop niet mag worden gejaagd en waarvan het milieu eveneens zal worden beschermd. De wolf, de beer en de otter behoren tot de beschermde zoogdiersoorten; tot de 296 be-

schermde vogelsoorten behoren alle dag- en nachtroofvogels, alle reigers behalve de grauwe reiger, 34 reptiel- en 17 amfibieënsoorten. In bijlage III worden de dieren vermeld die om een zekere bescherming vragen, maar waarvan de populaties omvangrijk genoeg zijn, om een beperkte jacht toe te laten. Bijlage IV verwijst naar de verboden niet-selektieve vang- en jachtpraktijken.

Een ander origineel kenmerk van deze konventie is de toetredingsmogelijkheid voor niet-leden. Dit is vooral van belang voor trekvogels, waarvan een groot aantal soorten uit Oost-Europa komen en gaan overwinteren in Afrikaanse streken. De bekrachtiging van deze konventie, voorzien voor eind '81, betekent een aanzienlijke vooruitgang.

Informatiecentrum.

Om zijn acties bekend te maken, beschikt de Raad van Europa over een Europees Informatiecentrum voor Natuurbehoud. Dit Centrum heeft tot doel de Europeanen in en buiten de lidstaten, in telichten over de toestand van het milieu en de genomen maatregelen. Mede dank zij een enig net van agentschappen in de 21 lidstaten en van vele buitenlandse correspondenten, wordt permanent informatie verstrekt aan politici, bestuurders, wetenschapsmensen, onderwijzend personeel en journalisten. Dit gebeurt door middel van een "Nieuwsbrief", die in tien talen verschijnt en een geïllustreerd driemaandelijks tijdschrift "Naturopa". Bovendien verzorgt het Centrum een aantal technische publikaties, verstuurt het duidingsartikels en leidt het een documentatieafdeling. Momenteel wordt een grootse campagne voorbereid, die in de lente '83 zal worden gelanceerd rond het thema "De Oevers".

Kalender.

28 november: Provinciale Kaderdag georganiseerd door de Milieufederatie Oost-Vlaanderen in het Domein "Verloren Bos", Nijverheidsstraat 17, 9100 Lokeren.

8 tot 10 december: "Seminar on hazardous wastes" georganiseerd door Bundesverband Bürgerinitiativen Umwelt-schutz (BBU), Bund Umwelt en Naturschutz Deutschland (BUND) en The European Environmental Bureau (EEB). Inlichtingen: Miss J. White. EEB - Vautierstraat 29, 1040 Brussel. Tel: 02/ 647.01.99.

2 en 3 februari 1982: Seminarie met als thema: "Zure regen in Skandinavië: de verantwoordelijkheid van de Europese Gemeenschap". Programma en andere praktische inlichtingen: het Europees Milieubureau - Vautierstraat 29, 1040 Brussel. Tel.: 02/ 647.01.99.

6 en 7 april 1982: Planologische diskussiedagen met als thema: "Ruimtelijke gevolgen van stagnerende economie en energieschaarsten". Inlichtingen: Stichting Planologische Diskussiedagen - Stevinweg 1 - 552, 2668 CN Delft.

12 tot 16 april 1982: "European Heritage Landscape Conference '82" te Losehill Hall. Inlichtingen: Peak National Park Study Centre - Losehill Hall, Castleton, Derbyshire S30 2 WB.

Aankondigingen van milieumanifestaties zoals debatten, opendagen, cursussen, stages, enz. kunnen voor eventuele opname in onze Weekberichten opgestuurd worden naar B.B.L. - Vlaanderen.

"Milieurama" is het maandelijks tijdschrift van de Bond Beter Leefmilieu-Vlaanderen v.z.w.
Aarlenstraat 25, 1040 Brussel. Tel.: 02/230.94.10.
1ste jaargang, nr. 11 november 1981.
Verantwoordelijke uitgever: R. Dirks
Karel Van Den Oeverstraat 50,
2200 Borgerhout.

HUN LEEFMILIEU UW ZORG

